

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Jaroslav Kovanda

**PLZEŇ JAKO POSTINDUSTRIÁLNÍ
MĚSTO?**

Diplomová práce

Praha 2010

Vedoucí diplomové práce: Doc. RNDr. Luděk Sýkora, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací. Děkuji tímto vedoucímu práce, Doc. RNDr. Lud'kovi Sýkorovi, Ph.D. za jeho čas a cenné rady, které mi velice pomohly při práci na diplomové práci

V Plzni, 23. 08. 2010

.....

OBSAH

Seznam tabulek, grafů a map

Seznam příloh

1. Úvod.....	8
1.1 Cíle práce, výzkumné otázky.....	9
2. Obecné zarámování.....	11
2.1 Metodika.....	16
3. Vznik a vývoj industriálního města.....	22
3.1 Socialistické industriální město.....	23
3.2 Období transformace.....	23
4. Strategie Plzně na počátku 90. let 20. století.....	26
5. Současný profil Plzně.....	30
5.1 Odvětvová struktura ekonomické činnosti.....	30
5.1.1 Struktura průmyslu.....	31
5.1.2 Struktura služeb.....	35
5.2 Struktura zaměstnání - znalostní třída (Knowledge Class).....	37
5.3 Věda a výzkum.....	38
5.4 Struktura terciérně vzdělaných osob - podíl vysokoškoláků.....	40
5.5 Struktura vysokoškolských studentů.....	42
5.6 Městský industriální park Plzeň – Borská Pole.....	44
5.7 Největší zaměstnavatelé v Plzni.....	48
6. Přímé zahraniční investice.....	50
7. Systém prostorové organizace společnosti.....	56
7.1 Dojížděka do zaměstnání mezi okresy Plzeňského kraje v roce 1991.....	60
7.2 Dojížděka do zaměstnání mezi okresy Plzeňského kraje v roce 2001.....	62
7.3 Stěhování mezi okresy Plzeňského kraje v roce 1993.....	64
7.4 Stěhování mezi okresy Plzeňského kraje v roce 2007.....	65
8. Postindustriální lokality.....	68
9. Závěr.....	71
Seznam použité literatury.....	75
Přílohy.....	80

SEZNAM TABULEK, GRAFŮ, MAP A OBRÁZKŮ

Tabulky

Tab. č. 1: Obecné schéma sociálních změn podle Daniela Bella.....	13
Tab. č. 2: Vymezení technologicky náročného zpracovatelského průmyslu podle odvětvové klasifikace ekonomických činností (OKEČ).....	16
Tab. č. 3: Vymezení znalostně náročných služeb podle odvětvové klasifikace ekonomických činností (OKEČ).....	17
Tabulka č. 4: Vymezení znalostní třídy (knowledge class) podle klasifikace zaměstnání KZAM.....	17
Tabulka č. 5: Vymezení dělnických zaměstnání podle klasifikace zaměstnání KZAM.....	17
Tab. č. 6: Odvětvová struktura zaměstnanosti v průmyslu v Plzni a ČR k 31.12.1989.....	25
Tab. č. 7: Odvětvová struktura zaměstnanosti v průmyslu v Plzni a ČR k 31.12.2002.....	25
Tab. č. 8: Srovnání rozdělení EAO v Plzni - 1991/2001.....	31
Tab. č. 9 – Vymezení těžkého průmyslu podle odvětvové klasifikace ekonomických činností (OKEČ).....	32
Tab. č. 10: Počet studentů v akreditovaných studijních programech vybraných univerzit k 31.10.2008.....	43
Tab. č. 11: Technicko-ekonomické parametry MIP Plzeň Borská Pole.....	45
Tab. č. 12: Příklady možných a doporučených podnikatelských aktivit v MIP Plzeň Borská Pole.....	46
Tab. č. 13: Příklady nevhodných a nepřípustných podnikatelských aktivit v MIP Plzeň Borská Pole.....	46
Tab. č. 14: Největší zaměstnavatelé v Plzni.....	49
Tab. č. 15: PZI směřující do krajských měst mezi roky 1993 a 2009.....	54

Grafy

Graf č. 1: Struktura ekonomických činností v Plzni- 2001.....	31
Graf č. 2: Podíl zaměstnanosti na technologicky náročném zpracovatelském průmyslu – krajská města v roce 2001.....	33
Graf č. 3: Podíl zaměstnanosti v těžkém průmyslu na sektoru průmyslu krajská města v roce 2001.....	34
Graf č. 4: Postindustriální a industriální města – na základě poměru zaměstnanosti v těžkém a technologicky náročném zpracovatelském průmyslu v roce 2001.....	35
Graf č. 5: Podíl zaměstnanosti ve znalostně náročných službách na sektoru služeb – krajská města v roce 2001.....	36
Graf č. 6: Knowledge class a dělnická povolání – krajská města v roce 2001.....	38
Graf č. 7: Výzkum a vývoj – krajská města v roce 2001.....	39
Graf č. 8: Osoby s ukončeným terciárním vzděláním v ČR.....	40
Graf č. 9: Struktura osob s ukončeným terciární vzděláním podle oboru studia v ČR...41	
Graf č. 10: Terciárně vzdělané osoby v technických vědách – krajská města v roce 2001.....	42
Graf č. 11: Příliv PZI na jednoho obyvatele ve vybraných státech střední Evropy za období 1992 – 2003.....	50
Graf č. 12: Vývoj PZI v České republice (1996-2003).....	51
Graf č. 13: Struktura PZI směřujících do Plzně mezi roky 1993 a 2009.....	52
Graf č. 14: Struktura PZI směřujících mezi roky 1993 a 2009 do krajských měst ČR (PZI zprostředkované agenturou Czechinvest).....	53
Graf č. 15: Struktura PDI směřujících mezi roky 1993 a 2009 do krajských měst ČR (PZI zprostředkované agenturou Czechinvest).....	55
Graf č. 16: Vývoj podílu Plzně na počtu obyvatel Plzeňského regionu (okresy PM, PS, PJ a RO).....	57

Mapy

Mapa č. 1: Reciproční a hierarchické vztahy mezi okresy Plzeňského kraje v roce 1991 na základě dojížděky za zaměstnání.....	61
Mapa č. 2: Reciproční a hierarchické vztahy mezi okresy Plzeňského kraje v roce 2001 na základě dojížděky za zaměstnání.....	63

Mapa č. 3: Reciproční a hierarchické vztahy mezi okresy Plzeňského kraje v roce 1993 na základě stěhování.....	66
Mapa č. 4: Reciproční a hierarchické vztahy mezi okresy Plzeňského kraje v roce 2007 na základě stěhování.....	67
Mapa č. 5: Postindustriální, industriální a re-industriální lokality v Plzni.....	70

Obrázky

Obrázek č. 1: Vývoj prostorové organizace společnosti.....	20
---	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Investoři v lokalitě Městský industriální park Plzeň Borská pole k 31. 12. 2007.....	79
Příloha č. 2: Letecký snímek MIP Plzeň Borská Pole.....	80
Příloha č. 3: Schéma MIP Plzeň Borská Pole.....	80
Příloha č. 4a: Areál Škoda Plzeň v současnosti.....	81
Příloha č. 4b: Areál Škoda Plzeň v současnosti.....	81
Příloha č. 5: Budova BCB Development.....	82

ABSTRACT

The main aim of this diploma work is to show if the city of Pilsen already is in the post-industrial phase of its development. The information about post-industrial society comes especially from the work of Daniel Bell.

In this work the strategy of Pilsen in the beginning of the 90th years of the 20th century, economic structure, structure of FDI and the system of spatial organization of society is being observed. Pilsen is compared with other region cities of the Czech republic. Census 2001 was used as the main source of statistic information. According to the results of this work Pilsen can not be considered as a post-industrial city.

1. ÚVOD

Stejně jako celá Česká republika i Plzeň prošla v nových společenských a ekonomických podmínkách po roce 1989 zásadní proměnou. Celé národní hospodářství přešlo z centrálního plánování na tržní a rozpadly se exportní trhy (tehdejší Sovětský svaz), na něž byla ekonomika státu i města Plzně zaměřena.

Město Plzeň si ještě drží specifikum z geopolitického hlediska – do konce 80. let 20. století byla v blízkosti hranic s komunistickému režimu nepřátelskou západní Evropou, a tedy městem na periferii. Po sametové revoluci v roce 1989 se najednou význam Plzně zcela obrátil, poloha jediného velkého města na spojnici mezi Prahou a Německem začala přinášet výhody pro lokalizaci investic.

Proč je však třeba uvažovat o Plzni jako o postindustriálním městě? Plzeň vždy byla klasickým industriálním městem (UPMP, 1995), zejména pak za socialismu, kdy v celé republice převládalo zaměření na těžký průmysl. Ze světa je známo mnoho příkladů, kdy se takovému městu nepodařilo najít místo v nových podmínkách tak, aby odpovídalo jejich předchozímu postavení průmyslových center. Aby se předešlo případným problémům, je třeba zjistit, jakým směrem se Plzeň vydala po roce 1989. Zda se stále drží svých průmyslových tradic, nebo si našla jiné místo v nových podmínkách uspořádání světa.

Způsobů, jak zkoumat zda je dané město postindustriální je velké množství. Tato diplomová práce se zaměřuje na změny v ekonomické základně města, zejména pak na změny ve struktuře ekonomických činností. Toto zaměření se nabízí jednak z důvodu předpokládaných velkých změn, v důsledku jednostranného zaměření města za socialismu a jednak z důvodu velké závislosti na jediném zaměstnavateli – závodu Škoda Plzeň. Pro lepší vypovídací hodnotu výsledků je město Plzeň v této diplomové práci srovnáváno s ostatními krajskými městy České republiky.

Tato diplomová práce je rozdělena do několika částí. První část je věnována cílům práce a otázkám, na které má práce odpovědět. Po ní následuje obecné zarámování dané problematiky. Zde jsou nastíněny různé pohledy od různých autorů na postindustriální společnost a postindustriální město. V metodice je pak uveden způsob použitý v této práci.

V další části práce je nastíněn vznik a vývoj Plzně jako industriálního města. Jsou zde uvedeny důvody proč se v Plzni lokalizoval průmysl i důvody jeho pozdějšího

rozvoje. Tato část diplomové práce končí obdobím transformace, která popisuje jak se plzeňský průmysl přizpůsoboval novým podmínkám.

Druhá část diplomové práce se zabývá zvolenou strategií města Plzně, respektive kroky které Plzeň podnikla po zásadních změnách v roce 1989. Jsou zde definovány základní oblasti pro cílenou podporu. Tato část se snaží zjistit, zda Plzeň již od počátku 90. let 20. století zvolila takovou strategii, které by měla za cíl postindustriální Plzeň.

Třetí a nejrozsáhlejší část této diplomové práce je věnována současnému profilu města Plzně, pokouší se objasnit k jakým výsledkům vedla zvolená strategie, co ekonomicky „táhne“ Plzeň. Profil Plzně je zde zaměřen především na strukturu ekonomických činností, strukturu zaměstnanosti v průmyslu a službách a na vědu a výzkum. Plzeň je zde srovnávána s ostatními krajskými městy České republiky.

Čtvrtá část této diplomové práce je zaměřená na přímé zahraniční investice, které proudí do jednotlivých okresních měst České republiky se zaměřením na Plzeň. Pro srovnání rozdílů ve vnímání Plzně mezi zahraničními a domácími investory jsou zde také analyzovány investice od domácích investorů.

Pátá část této diplomové práce se zabývá systémem prostorové organizace společnosti jako indikátoru postindustriálního města (Hampl, 2005) a na základě dojížděky do zaměstnání a stěhování mezi okresy Plzeňského kraje se snaží, pomocí rozdílů mezi roky 1991 a 2001, zjistit zda došlo k posunu od dynamického k organickému systému prostorové organizace společnosti a tím i k posunu od industriálního k postindustriálnímu městu (Hampl, 2005).

Šestá část této diplomové práce je zaměřená na postindustriální lokality v Plzni. Snaží se identifikovat postindustriální a industriální lokality.

1.1 Cíle práce, výzkumné otázky

Jak vyplývá z názvu, tato diplomová práce si klade za hlavní cíl zjistit zda se město Plzeň již nachází v postindustriální fázi svého vývoje. Tento základní cíl je relativně obsáhlý proto jsou v této práci definovány ještě dílčí otázky:

1. jakou strategii zvolila Plzeň na počátku 90. let 20. století?
2. vedla tato strategie k vývoji odlišnému od ostatních krajských měst České republiky?
3. změnila se mezi roky 1991 a 2001 struktura ekonomických činností v Plzni?

4. zaujímá město Plzeň z ekonomického pohledu výjimečné postavení v souboru krajských měst České republiky?
5. jaké odvětví ekonomiky je pro Plzeň nejdůležitější?
6. jak je Plzeň vnímána zahraničními investory?
7. je systém prostorové organizace společnosti v Plzeňském kraji stále dynamický, nebo již organický?

Odpovědi na všechny tyto otázky by měly pomoci k naplnění hlavního cíle této diplomové práce – zjištění, zda je město Plzeň již v postindustriální fázi svého vývoje.

2. OBECNÉ ZARÁMOVÁNÍ

Tato kapitola nastiňuje základní východiska k problematice postindustriální společnosti a postindustriálního města.

Industriální společnost

Pro pochopení změn při přechodu k postindustriální společnosti je třeba si nejprve charakterizovat společnost industriální. Industriální společnost je charakteristická přesunem pracovních sil ze zemědělství do průmyslu. Ekonomickou základnou industriální společnosti je tedy průmysl. Francouzský sociolog Raymond Aron definuje industriální společnost jako „společnost, v níž průmysl, zvláště velkovýroba, tvoří charakteristický způsob výroby“ (Novák, 2005)

Tyto změny byly uskutečněny díky mnoha objevům, především objevení parního stroje, textilních zařízení a později elektrického proudu. Tyto vynálezy velmi brzy našly své uplatnění v průmyslu, ve kterém došlo díky objevu nových výrobních metod k mohutnému nárůstu produkce a efektivity výroby (Musil, 1977).

Odvozeným ukazatelem industriální společnosti je urbanizace, kdy dochází k obrovské migraci obyvatel venkova do měst za pracovními příležitostmi v průmyslu (Musil, 1977)

Postindustriální společnost

Problematikou postindustriální společnosti se zabývá celá řada autorů, které lze rozdělit do dvou základních skupin. Do první spadají autoři, kteří přechod k postindustriální společnosti vnímají jako součást dlouhodobého vývoje, který je charakterizován pravidelnými změnami společnosti v určitých „vlnách“. Hlavním představitelem této skupiny autorů je především Alvin Toffler, který změny ve společnosti od druhé poloviny 50. let 20. století nazývá Třetí vlnou nebo též období postindustriální – informační. Z ekonomického hlediska bude podle Tofflera v postindustriální společnosti hybným elementem především výzkum a vývoj a to především výzkum, vývoj a výroba výpočetní techniky, kosmický výzkum, výzkum a využití dna oceánů a biologický výzkum (Toffler, 1980).

Do stejné skupiny lze zařadit i práce Martina Hampla, který používá označení statická, dynamická, organická společnost (systém), přičemž organická společnost je synonymem pro společnost post-industriální. Tato postindustriální společnost,

respektive systém prostorové organizace společnosti, je charakteristický rozvojem oboustranných pohybů (např. mezi jádrem a zázemím) (Hampl, 2005).

Druhá skupinou autorů, která se zaměřuje přímo na post-industriální společnost je charakterizována především Danielem Bellem. Daniel Bell je jedním z nejvýznamnějších autorů, kteří se zabývají postindustriální společností. Daniel Bell jako jeden z prvních ve své knize *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting* z roku 1973 hovoří o nástupu postindustriální společnosti. Pod tímto pojmem Bell viděl změnu ekonomické a společenské struktury rozvinutých zemí, pro kterou byl charakteristický posun pracovních sil z agrárního a průmyslového sektoru do terciální sféry. Neznamená to ale, že by se průmyslová výroba stala zbytečnou, bez ní se neobejde ani postindustriální společnost (Šubrt a kol., 2008). Bell rozlišuje dva procesy při přechodu od industriální k post-industriální společnosti. Jednak je to proces strukturální, kdy se pracovní síly přesouvají z oblasti výroby do sféry služeb a dále pak proces sociálně-kognitivní, který znamená extrémní vzrůst role vedení a ústup role ekonomického kapitálu ve prospěch kapitálu symbolického.

Postindustriální společnost lze podle Bella charakterizovat i takto: dochází k přesunu důrazu od výroby zboží k poskytování služeb v ekonomice, zdravotnictví, vzdělání, výzkumu a vývoji i ve státní správě; 2. roste počet a vliv třídy odborníků a techniků; 3. v postindustriální společnosti jsou základními institucemi univerzity a výzkumné organizace (Bell, 1973).

Jak je patrné z následující tabulky č. 1, Bellův popis změn mezi jednotlivými fázemi od preindustriální až po postindustriální společnost je značně obsáhlý, neobsahuje však žádná přesná data. Což je do jisté míry logické, protože Bell není geograf, ale především sociolog.

Bell se ve svém konceptu postindustriální společnosti zaměřuje hlavně na situaci ve Spojených státech amerických. Pro nás však tento koncept postindustriální společnosti je zajímavý a aktuální, protože procesy, které v USA započaly před více než čtyřiceti lety –nárůst terciálního a kvartérního sektoru, nutnost vzdělání pro přístup k řídicím funkcím a s tím spojená inflace vzdělání – probíhají v naší společnosti v posledních dvou desetiletích.

Tab. č. 1: Obecné schéma sociálních změn podle Daniela Bella

	Preindustriální	Industriální	Postindustriální
Dominantní hospodářský sektor	primární (zemědělství, těžba, rybnářství, lesnictví)	sekundární (průmyslová výroba)	terciér (doprava, rekreace), kvartér (banky, pojišťovny), kvintér (zdravotnictví, vzdělávání výzkum)
Zdroje	půda a nerostné zdroje	energie a stroje	vědění a informace
Technologie	postavené na pracovní síle	mechanické	intelektuální
Přetvářecí síla	řemeslná dovednost	kapitál	teoretické vědění
Scénář	hra proti přírodě	hra proti vytvořené přírodě	hra mezi lidmi
Režim	dobývání	výroba	zpracování
Dominantní třídy/vrstvy	vlastníci půdy, vojáci	podnikatelé, manažeři	vědci, výzkumníci
Dominantní instituce	domácnost, armáda	podnik, firma	univerzita, výzkum

Zdroj: Bell, 1973, vlastní překlad

Postindustriální město

Konceptem postindustriálního města se zabývá mnoho autorů. Jejich přístupy k této problematice však bývají různé. Ve všech případech se v charakteristice postindustriálního města objevuje stejné základní kritérium jako pro postindustriální společnost – klesající závislost na průmyslu a zvyšování významu služeb.

Britský geograf Mark Jayne ve své knize Města a spotřeba (Cities and Consumption) z roku 2006 k této definici stejně jako Bell přidává zvyšující se význam vysokoškolského vzdělávání s cílem podpořit znalostní ekonomiku (Jayne, 2006) Zajímavou definici postindustriálního města použil H. V. Savitch, který vycházel z Bellovy definice postindustriální společnosti – změny v přechodu k postindustriálnímu městu jsou charakteristické tím, co děláme pro svojí obživu (spíše služby než výroba), jak to děláme (spíše mozek než ruce) a kde to děláme (spíše kancelář než továrna) (Savich, 2008)

Definice postindustriálního města lze rozdělit do čtyř základních skupin:

1. definice vycházející z Bellovy definice postindustriální společnosti (snižující se zaměstnanost a význam průmyslu, zvyšující se zaměstnanost a význam sektoru služeb, větší význam vzdělání, výzkumu, vývoje)

2. negativní definice, čímž je myšleno, že post-industriální je takové město, ve kterém se děje něco nového co se nedělo dřív

3. pohled dovnitř města (inward-looking), který definuje postindustriální město na základě změn v sociální struktuře obyvatel. Zejména pak na rozevírání nůžek mezi nejchudšími a nejbohatšími obyvateli města. Do této skupiny patří i definice „dual city“ od Manuela Castellse. Podobný způsob používají D. Ley a B. Martin, kteří se zaměřují na sňatečnost, rozvodovost a náboženství.

4. pohled zvenčí (outward-looking), který se zaměřuje na vztahy mezi městem a zázemím. Základní charakteristikou je, že zatímco industriální město jako magnet přitahuje veškeré subjekty ve společnosti (pohyby mezi městem jsou silně jednostranné), v případě postindustriálního města se objevují i pohyby v opačném směru, respektive vztahy mezi městem a zázemím již nejsou tolik jednostranné. Dochází k dekoncentraci a suburbanizaci. Mezi autory, kteří používají tento pohled zvenčí patří David Rusk, Myron Orfield, Bruce Katz, Robbert Geddes. Do této skupiny autorů lze zařadit i Martina Hampla, který ,jak již bylo zmíněno výše, postindustriální město definuje jako město, které je součástí organického systému osídlení.

Informační společnost

Termín postindustriální společnosti začal být koncem sedmdesátých let vytlačován koncepcemi informační společnosti, které vznikaly již od 60. let a vrcholily v 80. letech minulého století. Mnoho autorů dospělo k názoru, že informace se stávají klíčovým strategickým zdrojem, na němž tyto společnosti závisejí (Toffler, 1980, Nora a Minc, 1980, Masuda, 1981). A osoby, které k nim mají přístup a umějí s nimi zacházet se stávají novou elitou, stejně jako byli průmysloví magnáti „lídry“ odcházející industriální epochy (Reich, 1995)

Znalostní společnost (knowledge society)

Koncept znalostní společnosti navazuje na koncepty postindustriální a informační společnosti. Za zakladatele konceptu znalostní společnosti (knowledge society) je považován Peter Drucker, který tohoto pojmu užil jako první v práci The Age of Discontinuity (Drucker, 1992), a rozvinul v mnoha pozdějších pracích. Spektrum témat sledovaných v konceptu společnosti vědění je nesmírně široké. Přesto však lze nejít dva hlavní body, které jsou pro znalostní společnost typické (Veselý, 2004):

1) výrazné změny v ekonomické struktuře (zde znalostní společnost navazuje na postindustriální společnost) – ve znalostní společnosti vzrůstá procento výrobků, které jsou relativně nenáročné na suroviny, avšak vyžadují rozsáhlé „know-how“. Dochází k úbytku pracovníků v průmyslu.

2) výrazné proměny profesní struktury a trhu práce – práce vyžaduje na pracovnících čím dál vyšší kvalifikaci, je založená na rozsáhlém teoretickém vědění, zvyšuje se počet profesí s vysokou složitostí práce – v této souvislosti se hovoří o vědomostních pracovnících. Jednoznačná definice vědomostních pracovníků neexistuje. Podle OECD je za vědomostního pracovníka považován člověk, který je zaměstnán jako „bílý límeček“, je vysoce kvalifikován (high-skilled) a vykonává sadu úkolů, které se točí okolo vytváření a zpracování informací (čtení, psaní, počítání).

Nová (znalostní) ekonomika

Pojem nová ekonomika vznikl na konci devadesátých let minulého století a měl výstižně charakterizovat hlavní rysy aktuálního vývoje hospodářství, zejména USA. Důraz byl kladen na význam probíhajících strukturálních změn, které úzce souvisely s technologickým pokrokem. Technologický rozvoj přitom probíhal a probíhá natolik výrazně, že hospodářství se stává v rozhodující míře závislé na úrovni a rozvoji znalostí (Soukup a kol., 2005)

Pro hospodářství USA existuje „kvantitativní charakteristika nové ekonomiky“, která však není v podmínkách České republiky použitelná. Lze však použít charakteristiku znalostní ekonomiky, která vychází ze struktury zaměstnanosti podle odvětvové klasifikace ekonomických činností. Sleduje se podíl zaměstnanosti v technologicky náročném zpracovatelském průmyslu a ve znalostně náročných službách. Přičemž neexistuje přesná hranice znalostní ekonomiky, ale čím větší podíl těchto odvětví, tím je daná ekonomika více znalostní. Přesné vymezení znalostní ekonomiky podle odvětvové klasifikace ekonomických činností je uvedeno v tabulkách 2 a 3.

2.1 Metodika

V této kapitole je uveden způsob, jakým byla tato diplomová práce zpracována. Identifikovat jakékoliv město jako město postindustriální je složitý proces. Existuje mnoho náhledů na danou problematiku. Záleží na zvoleném přístupu, město se může zkoumat z hledisek ekonomických, sociálních, demografických, kulturních atd. V této práci je postindustriální město zkoumáno z pohledu ekonomického se zaměřením na strukturu ekonomických činností. Tento přístup vychází z pojetí postindustriální společnosti od Daniela Bella, který upozorňoval na změny ekonomické a společenské struktury (Bell, 1973) a přesun pracovních sil z průmyslu do terciální sféry. Také další koncepty, které následovaly po postindustriální společnosti (informační společnost, znalostní společnost), se shodují na strukturálních změnách v ekonomice jako základním charakteristickým znakem změn ve společnosti.

Proto je toto základní kritérium použito i v této diplomové práci. Po základním rozdělení zemědělství – průmysl – služby, které je značně obecné, je v této práci použito i podrobnější rozdělení sektoru průmyslu a služeb. Toto rozdělení vychází ze znalostní ekonomiky (Matoušková, 2008), kde se sleduje podíl zaměstnanosti v technologicky náročném zpracovatelském průmyslu a znalostně náročných službách. Vymezení takových odvětví je uvedeno v tabulkách 2 a 3.

Tab. č. 2 – Vymezení technologicky náročného zpracovatelského průmyslu podle odvětvové klasifikace ekonomických činností (OKEČ)

Technologicky vysoce náročná odvětví:

- 30 - Výroba kancelářských strojů a počítačů,
- 32 - Výroba rádiových, televizních a spojových zařízení a přístrojů,
- 33 - Výroba zdravotnických, přesných, optických a časoměrných přístrojů.

Technologicky středně náročná odvětví:

- 24 - Výroba chemických látek, přípravků, léčiv a chemických vláken,
- 29 - Výroba a opravy strojů a zařízení j. n.,
- 31 - Výroba elektrických strojů a zařízení j. n.,
- 34 - Výroba motorových vozidel (kromě motocyklů), výroba přívěsů a návěsů,
- 35 - Výroba ostatních dopravních prostředků a zařízení.

Zdroj: Matoušková, 2008

Stejným způsobem jsou v této práci vymezení i postindustriální zaměstnavatelé. Je-li hlavní podnikatelskou aktivitou dané firmy některé z výše uvedených odvětví technologicky náročného zpracovatelského průmyslu, či znalostně náročných služeb, pak je daná firma postindustriální.

Tab. č. 3 – Vymezení znalostně náročných služeb podle odvětvové klasifikace ekonomických činností (OKEČ)

Technologicky náročné služby

- 64 – Spoje
- 72 – Činnosti v oblasti výpočetní techniky
- 73 – Výzkum a vývoj

Tržní služby

- 61 – Vodní doprava
- 62 – Letecká a kosmická doprava
- 70 – Činnosti v oblasti nemovitostí
- 71 – Pronájem strojů a přístrojů bez obsluhy, pronájem
- 74 – Ostatní podnikatelské činnosti

Finanční služby

- 65 – Finanční zprostředkování kromě pojišťovnictví a penzijního financování
- 66 – Pojišťovnictví a penzijní financování kromě povinného sociálního zabezpečení
- 67 – Pomocné činnosti související s finančním zprostředkováním

Ostatní znalostně náročné služby

- 80 – Vzdělávání
- 85 – Zdravotní a sociální péče; veterinární činnosti
- 92 – Rekreační, kulturní a sportovní činnosti

Zdroj: Matoušková, 2008

Dále je v této práci sledována struktura zaměstnání, což vychází z konceptů postindustriální společnosti a znalostní společnosti. V postindustriální společnosti se rozrůstá znalostní třída (knowledge class) složená ze vzdělaných obyvatel (Bell, 1973). Podobně je tomu i u znalostní společnosti, ve které se používá pojem vědomostní pracovníci (Veselý, 2008) V této diplomové práci je znalostní třída (knowledge class) definována pomocí klasifikace zaměstnání KZAM (tab. č. 4).

Tabulka č. 4 – Vymezení znalostní třídy (knowledge class) podle klasifikace zaměstnání KZAM

- KZAM 1 - Zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci
- KZAM 2 - Vědečtí a odborní duševní pracovníci,
- KZAM 3 - Techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci a pracovníci v příbuzných oborech

Zdroj: vlastní zpracování

Jako opak jsou pak použita dělnická povolání, která jsou typickým znakem industriální společnosti. Toto vymezení nevychází z žádné literatury, v podstatě se jedná o dělnickou třídu, kterou se zabýval již Karel Marx (tab. č. 5)

Tabulka č. 5 – Vymezení dělnických zaměstnání podle klasifikace zaměstnání KZAM

- KZAM 7 - Řemeslníci, kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé a opraváři
- KZAM 8 - Obsluha strojů a zařízení
- KZAM 9 - Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci

Zdroj: vlastní zpracování

Navazující kapitola se zabývá podílem a strukturou terciérně vzdělaných osob, čímž jsou myšleny osoby s vysokoškolským vzděláním. Toto kritérium také vychází z postindustriální a znalostní společnosti a existuje zde podobnost se znalostní třídou. Struktura terciérně vzdělaných osob je zaměřena na podíl vysokoškoláků vzdělaných v technických vědách, kteří jsou typičtí pro industriální společnost (Bell, 1973). Technické vědy jsou definovány podle klasifikace kmenových oborů vzdělání.

Další strukturální charakteristikou použitou v této práci je podíl zaměstnanců ve výzkumu a vývoji a následně výdaje na výzkum a vývoj. Výzkum a vývoj je důležitý znak postindustriální společnosti i znalostní společnosti (Bell, 1973, Soukup a kol., 2005)

Jak napovídá otazník v názvu této diplomové práce není cílem práce vytvoření přesných kritérií postindustriálního města, nýbrž zkoumání zda se v Plzni odehrává něco specifického. Proto zde nemůže být uvedena jasná definice – postindustriální město je město, ve které je podíl zaměstnaných ve službách x %.

Pro potřeby této práce tedy nemůže být použita jasná definice postindustriálního města. Srovnáním Plzně s ostatními krajskými městy České republiky však lze ukázat, zda se v nějakém ze sledovaných kritérií vymyká se sledovaného souboru krajských měst. Vnímání postindustriálního města v této práci vychází z Bellovy definice postindustriální společnosti (snižující se zaměstnanost a význam průmyslu, zvyšující se zaměstnanost a význam sektoru služeb, větší význam vzdělání, výzkumu, vývoje) a z předpokladu, že postindustriální město je součástí organického systému prostorové organizace společnosti (Hampl, 2005)

V této diplomové práci jsou tedy z hlediska ekonomické struktury sledované tyto hodnoty:

- podíl zaměstnanosti v technologicky náročném průmyslu
- podíl zaměstnanost ve znalostně náročných službách
- podíl znalostní třídy
- podíl zaměstnanosti ve vědě a výzkumu
- podíl terciérně vzdělaných osob

Dalším způsobem jak definovat postindustriální město je pomocí přímých zahraničních investic (PZI) Tento způsob není uvedený v žádné z literatury, avšak vzhledem k výjimečnému postavení PZI v ekonomice Plzně a v celé České republice je

tento způsob vhodný (Baštová, Dokoupil, 2010) V této práci je sledována struktura PZI do krajských měst ČR. Data jsou získána z Agentury pro podporu investic a podnikání Czechinvest. Nejedná se tedy o přesná čísla z hlediska celkové výše investic, protože Czechinvestem je zprostředkovaná zhruba třetina všech investic mířících do ČR. Avšak důležitější než celkový objem PZI je jejich struktura. Rozdělení je podle Czechinvestu následující:

- investice do výroby
- investice do technologických center
- investice do center strategických služeb

Technologická centra jsou podle Czechinvestu „centra zaměřená na vývoj a inovace high-tech výrobků a technologií, včetně vývoje specifického software a aplikací, které jsou součástí těchto výrobků a technologií, zabývající se pravidelnými změnami produktů, produkčních řad, výrobních procesů, technologií, existujících vývojových služeb a dalších rozpracovaných operací, pokud takové změny představují jejich vylepšení, a existuje předpoklad, že budou přeneseny a použity ve výrobě“.

Centra strategických služeb jsou pak definována jako centra zabývající se vybranými aktivitami společností, které se vyznačují úzkou návazností na informační technologie a výrazným mezinárodním zaměřením, zejména pak:

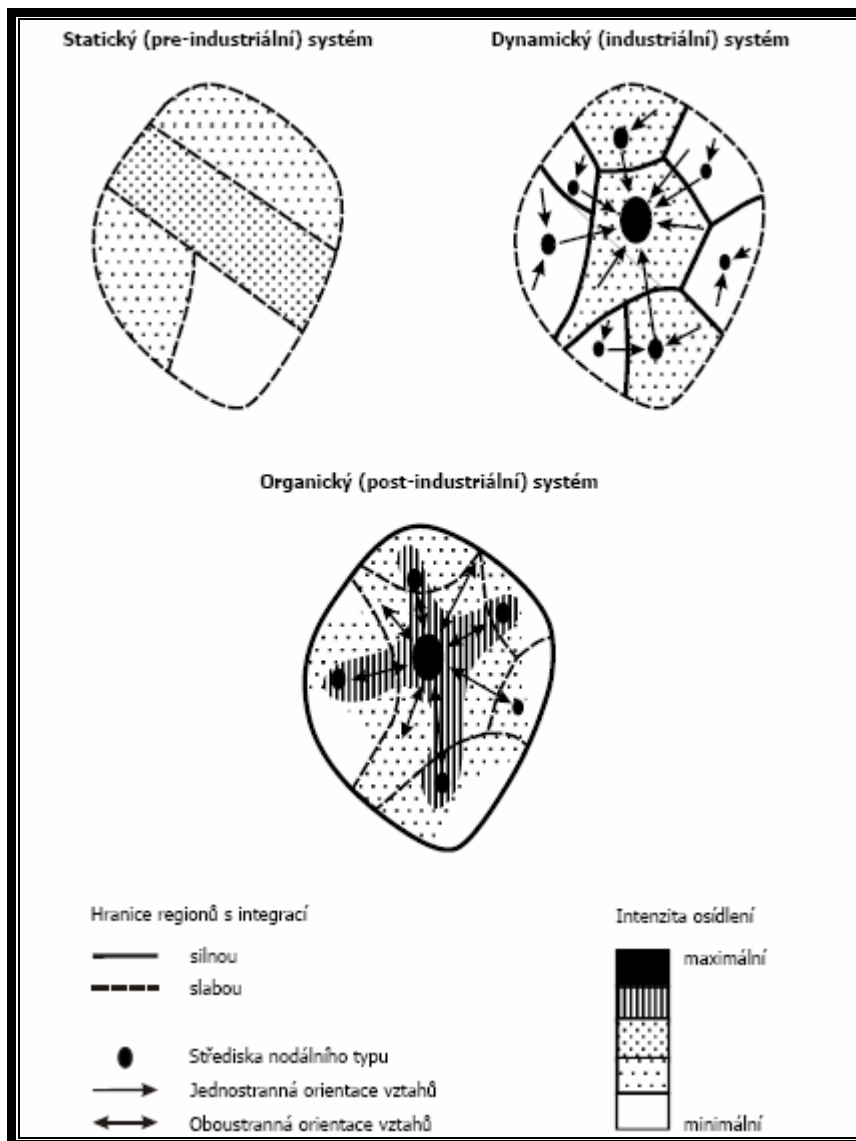
- centra sdílených služeb,
- high-tech opravárenská centra,
- centra pro vývoj software,
- expertní a řešitelská centra pro informační a telekomunikační technologie (Czechinvest, 2010)

Investice do technologických center a strategických služeb lze tedy označit jako post-industriální investice, které přiláká spíše post-industriální než industriální město.

Zcela odlišným způsobem jak definovat postindustriální město je pomocí systému prostorové organizace společnosti (Hampl, 2005). Tento pohled zvenčí (outward-looking) se zaměřuje na vztahy mezi městem a zázemím. Tento přístup vychází z vývoje prostorové organizace společnosti (Hampl, 2005), přičemž v této práci je snaha

o zachycení změn mezi dynamickým (industriálním) systémem a organickým (postindustriálním) systémem (obrázek č. 1)

Obrázek č. 1 Vývoj prostorové organizace společnosti

Zdroj: Hampl, 2005

V industriální společnosti, kdy převládá dynamický systém prostorové organizace společnosti, je jádrové město centrem a převládají pohyby směrem do tohoto centra. V postindustriální společnosti se již situace obrací a dochází k vyrovnávání těchto pohybů (Hampl, 2005). Prosazují se kooperační principy v důsledku zvyšování organičnosti systémů (Hampl, 2005 s. 21) V této diplomové práci je pro tento účel použita vyjíždka za zaměstnáním a stěhování mezi Plzní a dalšími okresy Plzeňského kraje. Pro srovnání slouží data ze SLDB 1991 a 2001.

Metodika vychází z projektu Podpora polycentrického regionálního rozvoje (POLYREG). Řešitelem tohoto projektu je Masarykova univerzita Brno. V projektu POLYREG se sledují reciproční a hierarchické vztahy mezi obcemi, mikroregiony a mezoregiony.

V poslední kapitole jsou diskutovány postindustriální lokality. Vymezení těchto lokalit vychází z prací Malcolma Miles, který zkoumal mnoho měst světa (Miles, 2004). Jako postindustriální lokality jsou označeny lokality jejichž současné využití odpovídá postindustriálnímu společnosti (vysoká koncentrace vědců, vysokoškoláků, technologicky náročných služeb). Jako opak jsou uvedeny lokality industriální a reindustriální. Industriální lokalita je lokalita, ve které probíhá především výroba. Reindustriální lokalita je lokalita, která se po útlumu opět vrací ke svému původnímu využití – výrobě.

3. VZNIK A VÝVOJ INDUSTRIÁLNÍHO MĚSTA

Tato kapitola popisuje okolnosti vzniku Plzně jako industriálního města a jeho vývoj do konce 20. století. Již v 15. a 16. století se začalo posilovat hospodářské postavení Plzně, která se vedle obchodního města stala i centrem výroby. Nové silnice, spojující město se sousedním Bavorskem, Saskem, Vídní a Prahou a zavedení pošty koncem 18. století, podpořily volný obchod, byla odstraněna cla, mýtní poplatky. Nic nebránilo rozvoji průmyslové výroby (Zeman, 1955 cit. v Matušková, Novotná, 2007)

V první polovině 19. století se již uvádí na území města několik menších manufaktur kam strojová výroba teprve pronikala. Lokalizačním impulsem pro vznik nových továren byla blízká surovinová základna, zejména pak kyzovské břidlice k výrobě české dýmavé kyseliny sírové (Matušková, Novotná, 2007). Také koželužny měly dostatek materiálu z bezprostředního zázemí Plzně s chovem skotu a ovcí. Dobré přírodní podmínky pro rostlinou výrobu zajišťovaly v Plzeňské kotlině i dobrou úroveň živočišné produkce. Také založení Měšťanského pivovaru v roce 1842 bylo důsledkem jednak existující práva várečného a dostatku místních a blízkých surovin: dobrá voda, ječmen a slad. Pro zkvalitnění piva se začínají zavádět stroje do jeho výroby (Lhotka, 1958 cit. v Matušková, Novotná, 2007)

Ve druhé polovině 19. století dochází spolu s vybudováním důležitých železničních tratí k historickému počínu – přenesení Waldsteinovy strojírny v roce 1859 ze Sedlce u Starého Plzně do města Plzně (ÚPMP, 1995). Toto přestěhování vyvolala především potřeba strojních zařízení pro rodící se plzeňské továrny.

Zázemí Plzně splňovalo všechny tehdejší předpoklady k rozvoji průmyslu – těžba černého uhlí na Nýřansku a Radnicku, ložiska železných rud na Rokycansku, ložiska kaolínu u Horní Břízy a Chlumčan (Matušková, Novotná, 2007). Jak již bylo řečeno, k rozvoji města Plzně přispělo i zavedení železniční dopravy. Šestisměrné radiály železničních tratí postavily v lokalizaci průmyslových závodů Plzeň na první místo po Praze. Na železnicích převažovala přeprava surovin a zboží. Tato skutečnost přispěla k rozvoji strojírenských podniků v Plzni, především pak Waldsteinových strojíren, které v roce 1869 koupil Emil Škoda (Matušková, Novotná, 2007).

Plzeň tak již před 2. světovou válkou byla typickým průmyslovým centrem s jedním profilujícím nosným závodem, který měl mimořádné postavení. Rozvoj města

byl úzce svázán s rozvojem průmyslové výroby, především závodů těžkého strojírenství reprezentovaných závodem Škoda (Matušková, Novotná, 2007).

3.1 Socialistické industriální město

Po komunistickém převratu v roce 1948 dochází ke značným změnám. Celé hospodářství se zaměřuje na těžký průmysl. Po združstevnění zemědělské výroby se uvolnily desítky tisíc pracovních sil. Ženy často přecházely do infrastrukturních profesí, muži do průmyslu a dopravy. V plzeňských průmyslových závodech byly v roce 1948 zaměstnány 3 % z celostátní zaměstnanosti v průmyslu, což v absolutních číslech znamená zhruba 41 000 obyvatel včetně dojíždějících. V roce 1960 to již bylo přes 48 000 a v roce 1965 již překročil počet zaměstnaných v průmyslu počet 50 000. Od této doby začíná kvůli recesi a restrukturalizaci docházet ke snižování zaměstnanosti v průmyslu a odlivu těchto pracujících do pomalu se rozvíjejících obslužných sfér, ale často i za lepšími pracovními nabídkami do jiných regionů (Mištera, 1975 cit. v Matušková, Novotná, 2007).

Na území města Plzně bylo v roce 1948 evidováno 146 závodů. Tento počet vyvolává dojem velké územní koncentrace, avšak bez závodu Škoda, plzeňských pivovarů a železničních strojíren a dílen zbývají jen závody malé. Závodu Škoda se přizpůsobovaly veškeré aktivity (např. zaměření vysokoškolského studia, doprava apod.) (Zpráva o stavu města 2007)

V dalších letech docházelo ve snaze o výrobní koncentraci a specializaci a územní koncentraci ke spojování závodů, popř. k jejich likvidaci. Těmito zásahy tak došlo ke snížení počtu závodů na území Plzně na 36 v osmdesátých letech minulého století. Přesto si však Plzeň držela postavení jádra průmyslové aglomerace (Matušková, Novotná, 2007).

3.2 Období transformace

Období transformace bylo specifickým obdobím přechodu od systému centrálně plánované ekonomiky k tržní ekonomice, kdy starý systém centrálního plánování přestal působit a nový systém se teprve utvářel. Došlo k radikálním systémovým změnám

(privatizace, liberalizace), uskutečnily se velké organizační a strukturální změny (Spěváček, 2002).

Tyto výrazné změny nutně postihují i město Plzeň, zejména pak plzeňský průmysl. Ačkoliv část uvolněné pracovní síly pohltil rostoucí terciární sektor, resp. nabídka nových pracovních míst v zázemí města (snížení dojížděky za prací do Plzně), přesto bylo nutné čelit nebezpečí rostoucí nezaměstnanosti v důsledku uvolněné pracovní síly z transformujících se závodů (Baštová, Dokoupil, 2010). Další nevýhodou Plzně bylo jednostranné zaměření hospodářské základny města na průmysl a především pak na strojírenství. Toto jednostranné zaměření dělalo Plzeň zranitelnou externími vlivy (ÚPMP, 1995).

Období transformace bylo v Plzni spojené zejména s největším zaměstnavatelem – „plzeňskou Škodovkou“ (každé třetí pracovní místo v Plzni bylo právě v tomto průmyslovém kolosu). Firma stála na počátku devadesátých let před krachem, když ztratila východní trhy a zboží neměla kde prodávat (Baštová, Toušek 2005). Městská správa si byla vědoma nebezpečí z takového vývoje a snažila se zajistit dostatečné množství pracovních příležitostí a předejít tak problémům v sociální sféře. Výsledkem byla snaha o vybudování jakéhosi centra, průmyslové zóny, která by do města přivedla investory s technologiemi a potenciální silou obstát v konkurenci. Díky tomuto rozhodnutí nepostihla Plzeň výraznější nezaměstnanost, či jiné sociální problémy, ale i přes změnu struktury průmyslu si průmysl stále udržoval vedoucí postavení v hospodářské základně města. (Baštová, Toušek 2005),

Vzhledem k úspěchu Městského industriálního parku Plzeň Borská pole se staly přímé zahraniční investice nedílnou součástí plzeňské ekonomiky v procesu její transformace na tržní hospodářství. Příliv zahraničních investic radikálně změnil strukturu průmyslu v Plzni.

Zatímco v roce 1989 byla Plzeň nejvíce specializovaná (dle počtu zaměstnanců) na průmysl strojírenský, o něco méně i průmysl papírenský a polygrafický, stejně tak i potravinářský (Baštová, Toušek 2005); v roce 2006 již můžeme hovořit o výrazné specializaci města na elektrotechnický průmysl

Tab. č. 6 Odvětvová struktura zaměstnanosti v průmyslu v Plzni a ČR k 31.12.1989

odvětví průmyslu	počet pracujících		podíl na zaměstnanosti		index specializace
	Plzeň	ČR	Plzeň	ČR	Plzeň
Těžba a rozvody	2 317	262 448	2,1	5,0	0,42
Potravinářství	3 881	144 959	3,5	2,8	1,29
Textilní, oděvní a kožedělný	1 472	278 095	1,3	5,3	0,25
Dřevozpracující, papírenský, polygrafický a ostatní	2 830	181 243	2,6	3,5	0,75
Chemický	354	118 971	0,3	2,3	0,14
Sklářský a stavebních hmot	705	128 023	0,6	2,4	0,26
Hutnický a kovozpracující	1 839	258 355	1,7	4,9	0,34
Strojírenský	34 026	601 907	31,1	11,4	2,72
Elektrotechnický	378	140 881	0,4	2,7	0,13
Průmysl celkem	47 802	2 114 882	43,6	40,2	1,09

Zdroj: Pracovníci a mzdové fondy socialistického sektoru národního hospodářství v krajích a okresech podle odvětví národního hospodářství ČSR za rok 1989, ČSÚ 1990, cit. in Baštová, Toušek 2005

Tab. č. 7 Odvětvová struktura zaměstnanosti v průmyslu v Plzni a ČR k 31.12.2002

odvětví průmyslu	počet pracujících		podíl na zaměstnanosti		index specializace
	Plzeň	ČR	Plzeň	ČR	Plzeň
Těžba a rozvody	2 516	120 901	2,4	2,5	0,96
Potravinářství	2 721	143 816	2,6	3,0	0,87
Textilní, oděvní a kožedělný	361	135 100	0,4	2,8	0,12
Dřevozpracující, papírenský, polygrafický a ostatní	2 520	195 612	2,4	4,1	0,59
Chemický	1119	109 211	1,1	2,3	0,47
Sklářský a stavebních hmot	208	80 685	0,2	1,7	0,12
Hutnický a kovozpracující	4 475	231 267	4,3	4,9	0,89
Strojírenský	5 898	248 427	5,7	5,2	1,09
Elektrotechnický	6 295	173 144	6,1	3,6	1,67
Průmysl celkem	26 113	1 438 163	25,3	30,3	0,84

Zdroj: Informační systém o průmyslu CRR, MÚ 2005, cit. in Baštová, Toušek 2005

4. STRATEGIE MĚSTA PLZNĚ NA POČÁTKU 90. LET 20. STOLETÍ

Tato kapitola je věnována strategii jakou město zvolilo na počátku 90. let 20. století. Ukazuje, že vedení města si uvědomovalo problémy spojené s přechodem na tržní hospodářství a snažilo se na nově vzniklou situaci reagovat. A zejména pak tato kapitola nastiňuje jestli lze strategii města Plzně označit za industriální či postindustriální. Informace pocházejí ze strategických rozvojových dokumentů města Plzně – Program rozvoje města Plzně 1993, Územní plán města Plzně z roku 1995 a Zásady pro lokalizaci investorů v Městském industriálním parku Plzeň Borská pole z roku 1996. Další informace jsou pak čerpány z rozhovoru s Ing. Jiřím Zídkem, který v současnosti pracuje jako náměstek ředitelky a vedoucí úseku dopravy a technické infrastruktury na Útvaru koncepce a rozvoje města Plzně. Na podobné pozici pracoval i na počátku 90. let 20. století. Proto tyto informace považuji za relevantní a zajímavé, i když se nejedná o standardní zdroj informací.

Základním záměrem správy města Plzně na počátku 90. let 20. století bylo transformovat a diverzifikovat ekonomickou základnu města a eliminovat tak dlouholetou závislost ekonomiky města na jednom velkém zaměstnavateli a na oborech těžkého strojírenství závodu Škoda Plzeň. Ze strategických rozhodnutí nakonec vyplynulo, že město Plzeň zahájí přípravu a následně i výstavbu MIP Plzeň Borská pole, jejíž obsazování mělo postupně přispět k odvětvové a oborové diverzifikaci průmyslu, zatímco podpora vznikajícímu malému podnikatelskému sektoru bude zajišťována prostřednictvím podnikatelského a inovačního centra – BIC Plzeň s.r.o.

V Programu rozvoje města Plzně 1993 byly vybrány 4 oblasti pro cílenou podporu:

1. Fyzická infrastruktura
2. Průmyslová vybavenost
3. Lidské zdroje
4. Šíření znalostí a podpora manažerské sféry

Tyto 4 základní oblasti pro cílenou podporu celkem jasně demonstrují zvolenou strategii města Plzně. Lze najít i časovou posloupnost mezi těmito body. Jako první

oblast je uvedena fyzická infrastruktura, která byla za socialismu zanedbávána. Fyzická infrastruktura a zvláště dopravní stavby jsou základním předpokladem pro rozvoj. Bez kvalitní fyzické infrastruktury by město nebylo atraktivní pro potencionální investory. Druhou oblastí je průmyslová vybavenost, kterou je myšlena výstavba průmyslových zón se záměrem vytvořit optimální podmínky pro místní průmysl. Tato oblast byla zvolena z důvodu očekávaného masivního propouštění zaměstnanců z podniku Škoda Plzeň, kde v roce 1989 pracovalo 33,4 tisíce zaměstnanců a v roce 1993 již jen 19,8 tisíc zaměstnanců. V roce 2003 měla akciová společnost Škoda Holding již jen 5,6 tisíce zaměstnanců.

Kam se tedy absorbovali zaměstnanci ze Škodovky? Podle informací od Ing. Jiřího Zídka se část propuštěných pracovníků rozměnila do okresů Plzeň-sever a Plzeň-jih do místa svého bydliště, kde si založili živnost. Další část se pak přesunula do poddimenzovaného sektoru služeb a část začala jezdit do Německa jednak za prací, jednak pro zboží, které pak bylo prodáváno v Plzni. S tímto faktorem souvisí výhodná poloha Plzně mezi Prahou a Německem a počet automobilů, který byl v Plzni druhý nejvyšší hned za Prahou.

První dvě oblasti pro cílenou podporu v Programu rozvoje města Plzně 1993 tedy ukazují spíše na industriální strategii města Plzně.

Třetí oblastí pro podporu byly zvoleny lidské zdroje. Pod tímto pojmem bylo myšleno zlepšování kvality existujícího pracovního potenciálu, zejména pomocí rekvalifikací, přenosu informací mezi firmami a vzdělávacími institucemi a zvyšováním kvalifikace zaměstnanců a podnikatelů. Na tuto oblast navazuje oblast čtvrtá – šíření znalostí a podpora manažerské sféry se zaměřením na znalost řízení firem, kvalitní přípravu lidských zdrojů a využití moderní techniky a soustavnou komunikaci

Tyto dvě oblasti demonstrují postindustriální strategii města Plzně. Již Daniel Bell označoval zvyšování významu vzdělání a řízení lidí jako jeden ze znaků postindustriální společnosti.

Z rozhovoru s Ing. Zídkem vyplynulo 5 základních priorit, které si stanovilo město Plzeň na počátku 90. let 20. století. Tyto priority byly součástí strategického plánu, který však v důsledku politických problémů nebyl nikdy schválen. A proto tyto priority nebyly nikdy oficiálně vyhlášené. V podstatě však konkretizují výše uvedené oblasti pro cílenou podporu.

Priorita č. 1 – dálnice D5

Dálnice D5 byla důležitá, ať již z hlediska napojení na mezinárodní letiště v Praze kam trvala cesta bez dálnice 2,5 hodiny autem, po dálnici 1 hodinu. Také napojení na německou dálniční síť bylo důležité kvůli investorům. Bez dálnice trvala cesta na hraniční přechod v Rozvadově 1,5 hodiny, po dálnici 45 minut. Dálnice D5 byla dokončena v říjnu roku 2006 po dostavění obchvatu Plzně.

Priorita č. 2 – Městský industriální park (MIP) Plzeň - Borská Pole

Z hlediska určení strategie města Plzně má MIP Plzeň Borská Pole zásadní postavení, neboť se jedná o průmyslovou zónu, která nejvíce ovlivnila hospodářský rozvoj Plzně po roce 1989 (UKR, 2010). MIP Plzeň – Borská Pole vznikl především kvůli potřebě umístění pracovních sil propouštěných zaměstnavateli po roce 1989, především společností Škoda a.s.

Přestože je tato priorita industriální, lze podle Zásad pro lokalizaci investorů v MIP Plzeň Borská Pole najít i snahu města o posun průmyslu k technologicky náročnému zpracovatelskému průmyslu, který je postindustriální. MIP Plzeň Borská Pole je dále rozveden v kapitole 5. Současný profil města Plzně

Priorita č. 3 – Západočeská univerzita v Plzni

Již samotný záměr podporovat univerzitu ukazuje na postindustriální strategii města Plzně na počátku 90. let 20. století. Vzdělávání a zejména pak terciární vzdělávání je uváděno jako jeden ze základních ukazatelů postindustriální společnosti. Bell dokonce považoval univerzitu za model uspořádání postindustriální společnosti. (Bell, 1974).

Priorita č. 4 – Fakultní nemocnice Plzeň (FN)

Zdravotnictví, vzdělání, věda a výzkum. Všechny tyto obory se v postindustriální společnosti rozvíjejí (Bell, 1974). Fakultní nemocnice je místem, kde se tyto obory setkávají. Zdravotnictví vyplývá z logiky věci, vzdělání také, protože v nemocnici pracují zejména lidé s vysokoškolským titulem plus se ve své práci dále vzdělávají.

Podle Výroční zprávy z roku 2006 bylo ve FN Plzeň zaměstnáno 3 842 pracovníků, z nichž 81,4 % mělo vysokoškolský titul. Také nabídka dalšího vzdělávání je velká (Výroční zpráva FN Plzeň, 2006). A věda a výzkum ve FN, jakožto

poskytovateli terciární zdravotní péče, funguje také. Proto lze označit zvolení této priority jako součást postindustriální strategie.

Priorita č. 5 – Biskupství Plzeňské

O této prioritě se mnoho nepíše, na západ od našich hranic však bývá vnímána velmi pozitivně. Plzeň o zřízení biskupství usilovala po 300 let a podařilo se jí to až v roce 1993, kdy bylo Biskupství plzeňské založeno papežem Janem Pavlem II.

Na tuto prioritu lze nahlížet ze 2 pohledů. Za prvé jako součást industriální strategie, protože součástí postindustriální společnosti je rozklad náboženského přesvědčení (Bell, 1974). Z druhé pohledu se naopak může jednat o součást strategie postindustriální a to v případě, když jako součást industriální společnosti v socialismu vnímáme i odklon od tradičních náboženských hodnot (Ingelhart, 1997)

Strategii města Plzně nelze označit za zcela industriální či postindustriální. Je zřejmé, že i přes některé cíle, které byly definovány již na počátku 90. let 20. století a které se mohou označit jako postindustriální, nebylo možné zcela pominout dosavadní vývoj Plzně, její ekonomickou základnu a strukturu zaměstnanosti. Jako první bylo třeba vybudovat novou průmyslovou základnu a na ní pak další, již více postindustriální nástavbu.

5. SOUČASNÝ PROFIL MĚSTA PLZNĚ

Tato kapitola je věnována současnému profilu města Plzně zaměřenému především na strukturu ekonomických činností. A to jednak z pohledu struktury zaměstnanosti v průmyslu, službách, podle struktury zaměstnanců podle hlavních tříd v zaměstnání a podle struktury terciérně vzdělaných osob. Dále pak jsou uvedeny informace o ZČU jako o významné vzdělávací instituci a o MIP Plzeň Borská Pole jako o nejvýznamnějším rozvojovém záměru města Plzně po roce 1989. Na kapitolu o MIP Plzeň Borská Pole navazuje kapitola o největších zaměstnavatelích v Plzni.

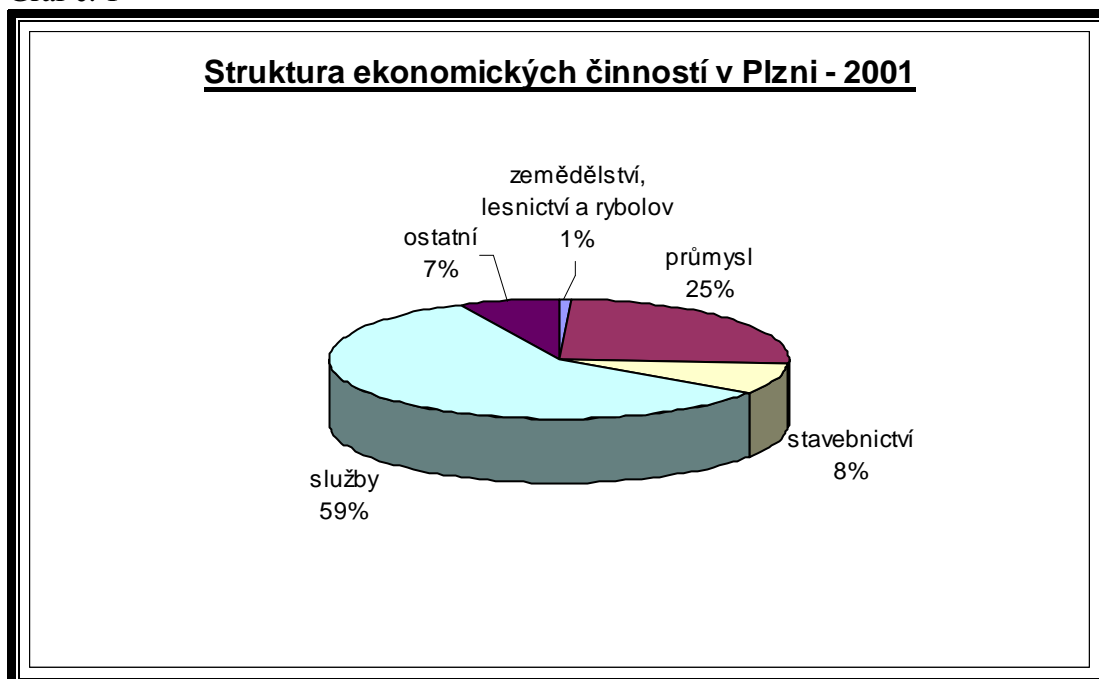
Město Plzeň je zde srovnáváno s ostatní krajskými městy v České republice. Cílem této kapitoly je ukázat zda lze Plzeň označit z hlediska struktury ekonomických činností za postindustriální město.

5.1 Odvětvová struktura ekonomických činností

V první části bude tato kapitola zaměřena na základní strukturu ekonomických činností – zaměstnanost v zemědělství, průmyslu, stavebnictví a službách. Podle tohoto primárního rozdělení je zřejmé, že služby již zaujímají nadpoloviční většinu na zaměstnanosti v Plzni (59 %). V roce 1991 byl tento podíl sektoru služeb 48 %. (SLDB, 1991). Naopak v průmyslu došlo k zcela odlišné situaci. Podíl průmyslu na zaměstnanosti se snížil z 38 % na 25 %. Jelikož ostatní sektory (zemědělství a stavebnictví) zůstávají na stejné úrovni, lze označit základní kritérium postindustriálního města za splněné. Došlo k přesunu zaměstnanosti z průmyslu do služeb.

Avšak situace v ostatních okresech krajských měst je podobná. Z tohoto pohledu tedy nedochází v Plzni k ničemu výjimečnému. Po skončení preferování zejména těžkého průmyslu za socialismu dochází k přesunu zaměstnanců do poddimenzovaného sektoru služeb.

Graf č. 1

Zdroj: SLDB 2001, okres Plzeň-město

Tab. č. 8: Srovnání rozdělení EAO v Plzni - 1991/2001

	1991		2001		rozdíl 91/01	
	abs.	%	abs.	%	abs	%
zemědělství, lesnictví, rybolov	2555	2,7	808	0,9	-1747	-1,8
průmysl	35675	38,3	22095	25,4	-13580	-12,9
stavebnictví	6680	7,2	7142	8,2	462	1,0
služby	44615	47,9	50892	58,5	6277	10,6
celkem	93223	100,0	87065	100,0	-6158	0,0

Zdroj: SLDB 1991, okres Plzeň-město
vlastní výpočty

5.1.1 Struktura průmyslu

Při definování postindustriální společnosti či města, se většina autorů zaměřuje především na sektor služeb, do kterého se přesunuje zaměstnanost. Avšak i v průmyslu, lze najít odvětví, která splňují kritéria postindustriální společnosti. Jedná se především o odvětví průmyslu s vysokou intenzitou výzkumu a vývoje a vysokou technologickou náročností výroby. Definice takovýchto odvětví průmyslu vychází ze znalostní ekonomiky, kterou můžeme nazvat ekonomikou postindustriální společnosti. Oficiální

mezinárodně respektované pojetí tohoto technologicky náročného zpracovatelského průmyslu je uvedeno v tabulce kapitole 2.1 Metodika.

Na opačné konci pak stojí těžký průmysl, který je typickým představitelem industriálního města. Pro těžký průmysl neexistuje oficiální definice, avšak všeobecně se za těžký průmysl považuje těžba surovin, hutnictví, strojírenství a energetika. Přesné vymezení podle OKEČ je uvedeno v tabulce č. 3

Tab. č. 9 – Vymezení těžkého průmyslu podle odvětvové klasifikace ekonomických činností (OKEČ)

C – dobývání nerostných surovin

D 27-28 – výroba kovů včetně hutního zpracování, kovových konstrukcí a kovodělných výrobků

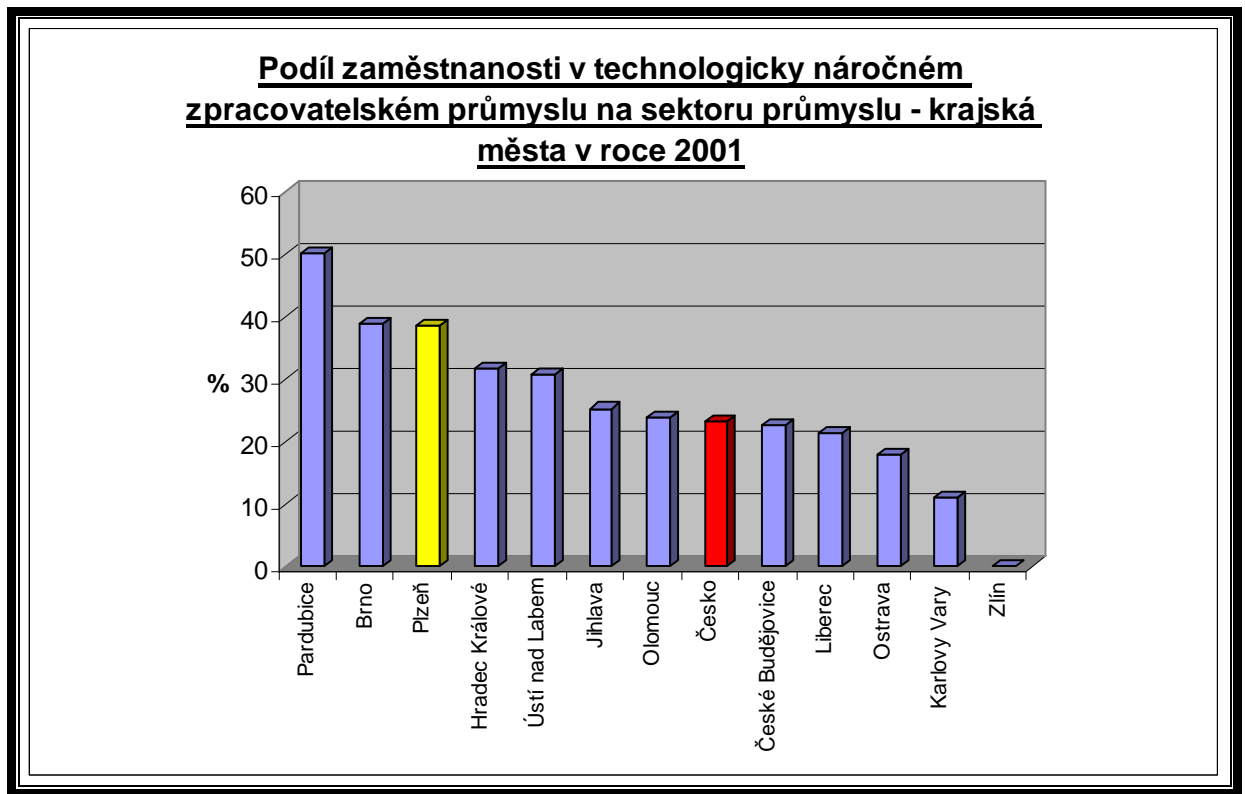
E – výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody

Zdroj: vlastní zpracování

Podle takto strukturovaného sektoru průmyslu lze jednoduše odvodit zaměření průmyslu jednotlivých zkoumaných měst. Velký podíl zaměstnaných v technologicky náročném zpracovatelském průmyslu ukazuje na postindustriální město. V případě města Plzně je tento podíl technologicky náročného průmyslu na sektoru průmyslu 38,7 %. Což je ve srovnání s ostatními krajskými městy vysoké číslo. Plzeň tak zaujímá 3 místo za Pardubicemi a Brnem. V Pardubicích má velký vliv na tyto výsledky chemický průmysl, který je zde silně zastoupen. Na opačném konci tohoto žebříčku stojí Karlovy Vary, ve kterých pracuje v technologicky náročném zpracovatelském průmyslu 10,9 % EAO z celého sektoru průmyslu. Karlovy Vary jsou však především lázeňské město, proto je tento výsledek pochopitelný.

Při snaze o vymezení jednoznačné hranice, kdy už lze považovat dané město z tohoto pohledu za postindustriální, se nabízí hranice 33 %. Což znamená, že alespoň 1/3 z EAO v průmyslu musí pracovat v technologicky náročném zpracovatelském průmyslu. Toto kritérium by pak splňovaly Pardubice, Brno a Plzeň. Na opačné straně tvoří hranici podíl za celou ČR, kdy města mající menší podíl nelze v žádném případě označit za postindustriální.

Graf č. 2

Pozn.: údaje za Zlín nejsou k dispozici

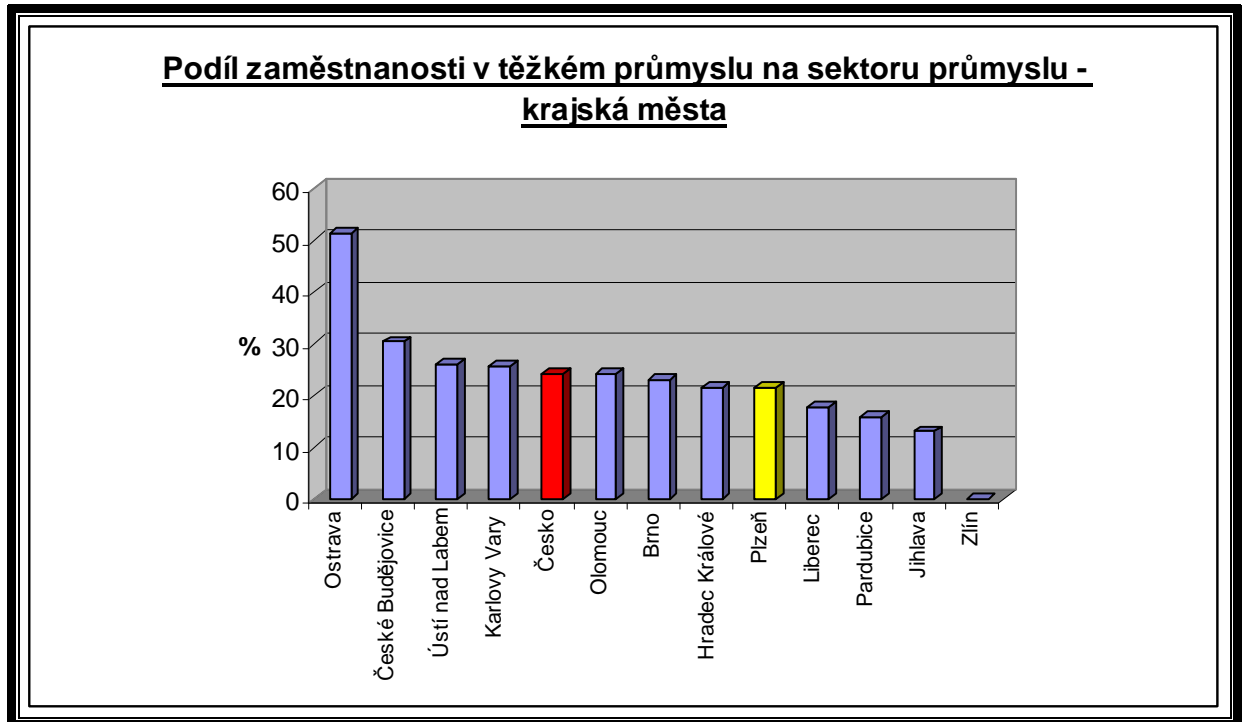
Zdroj: Zdroj: SLDB 2001

vlastní výpočty

Těžký průmysl

Z pohledu podílu zaměstnanosti v těžkém průmyslu jakožto ukazateli industriálního města je situace odlišná. Tímto způsobem lze identifikovat města, která nemůžou být kvůli vysokému podílu zaměstnanosti v těžkém průmyslu pokládána za postindustriální, ale za industriální. Plzeň s 21,4 % nelze pokládat za industriální město. Při dodržení hranice 33 % jako u technologicky náročného zpracovatelského průmyslu, lze označit za industriální město Ostravu s 51,4 %.

Graf č. 3

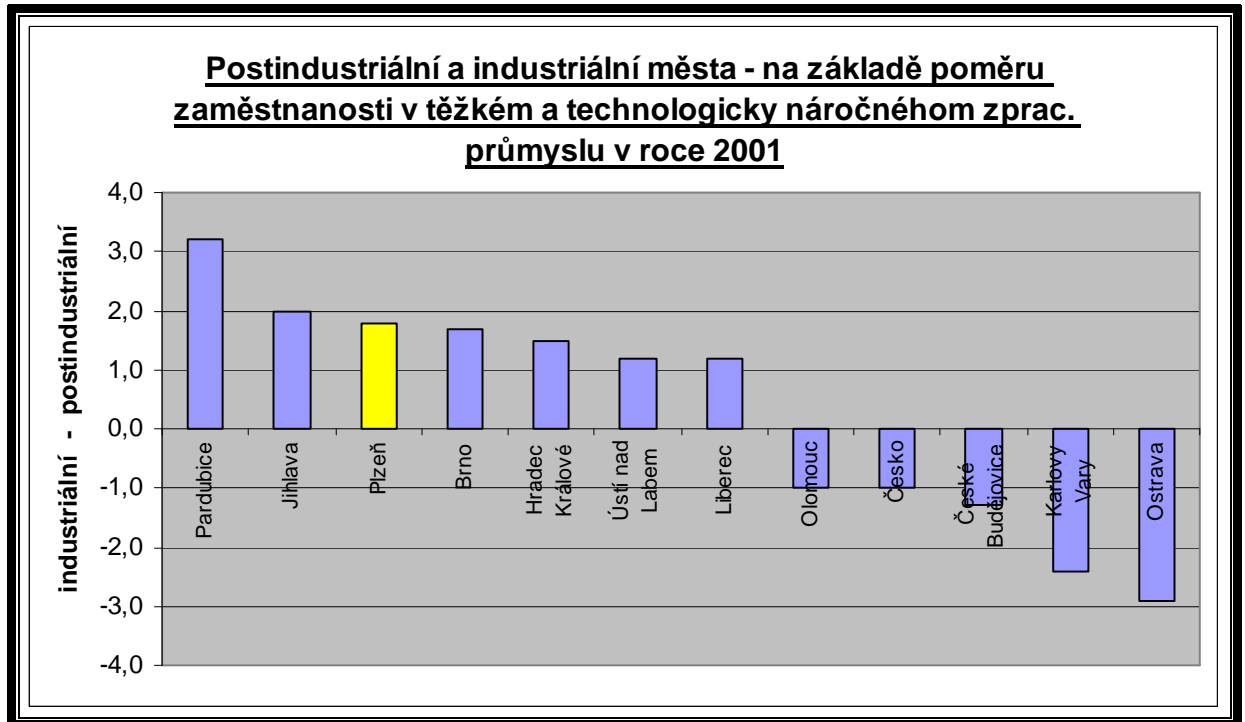

Zdroj: Zdroj: SLDB 2001
vlastní výpočty

Při sledování poměru mezi podíly na zaměstnanost těchto dvou odvětví průmyslu (těžký a technicky náročný zprac. průmysl) můžeme snadno identifikovat města, ve kterých výrazně převažuje technologicky náročný zprac. průmysl a které lze označit za postindustriální. Jako nejvíce postindustriální město vychází z tohoto poměru Pardubice, ve kterých pracuje v technologicky náročném zprac. průmyslu 3,2x více EAO než v těžkém průmyslu. Plzeň z tohoto srovnání vychází jako třetí nejpostindustriálnější město mezi krajskými městy na základě struktury průmyslu (1,8x) Jako nejvíce industriální město vychází Ostrava, v níž je v těžkém průmyslu zaměstnáno skoro 3x více EAO než v technologicky náročném zpracovatelském průmyslu.

Samozřejmě, že pouze na základě tohoto ukazatele nelze označit Plzeň za postindustriální město, avšak na základní rozdělení měst je tento ukazatel dostačující. Podle struktury průmyslu je tedy Plzeň spíše postindustriální než industriální město.

Graf č. 4

Zdroj: SLDB 2001
vlastní výpočty

5.1.2 Struktura služeb

Stejně jako v případě průmyslu, i sektor služeb vnímá většina autorů tento sektor jako celek. Avšak i tomto případě jsou velké rozdíly mezi jednotlivými službami. Jak tedy definovat služby, které mají větší význam pro postindustriální město? Opět můžeme použít znalostní ekonomiku, kde jsou definovány znalostně náročné služby. Tyto služby se vyznačují vysokou náročností na znalosti pracovníků (Matoušková, 2008). Podle mnoha autorů (Bell, Touraine, Jayne) je v postindustriální společnosti kladen důraz na sektor služeb a na vzdělání a znalosti. Proto je podíl zaměstnanosti ve znalostně náročných službách, který vystihuje obě dvě výše zmíněné podmínky, vhodným ukazatelem postindustriálního města. Čím větší podíl zaměstnanosti ve znalostně náročných službách, tím spíše se jedná o postindustriální město. Vymezení znalostně náročných služeb podle odvětvové klasifikace ekonomických činností je uvedeno v tabulce kapitole 2.1 Metodika

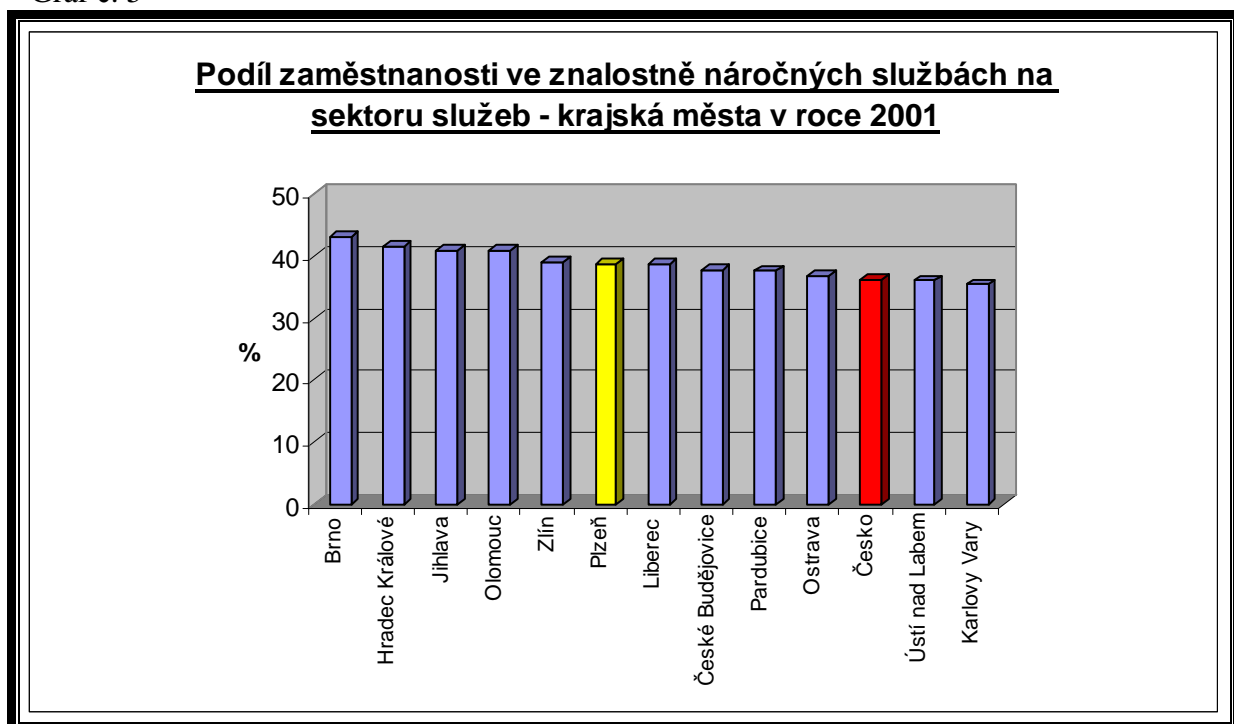
V Plzni pracovalo podle SLDB 2001 ve znalostně náročných službách 38,7 % EAO. Ve srovnání s ostatními krajskými městy je to hodnota průměrná, Plzeň zaujímá

6. místo ze sledovaných 12. Nedá se tedy hovořit o žádném výjimečném postavení Plzně z tohoto hlediska. Nejvíce EAO pracuje ve znalostně náročných službách v Brně (43 %), Hradci Králové (41,4 %) a Jihlavě (40,9 %). Na opačném konci stojí Karlovy Vary, Ústí nad Labem a Ostrava. V Ústí nad Labem a Karlových Varech je podíl EAO ve znalostně náročných službách dokonce nižší než je celorepublikový průměr 36,1 %.

Jako hranice postindustriální města z hlediska struktury služeb se nabízí 40 % zaměstnanost ve znalostně náročných službách. Toto kritérium by pak splňovalo Brno, Hradec Králové a Jihlava. Z hlediska struktury služeb není Plzeň postindustriálním městem.

V případě služeb nelze jako u průmyslu označit nějaké odvětví za industriální. Z ostatních služeb, které nejsou součástí znalostně náročných služeb nelze jednoznačně označit služby typicky industriální, které by mohly být považovány za protipól znalostně náročných služeb. Tyto ostatní služby musí být součástí i postindustriálního města, záleží ovšem na velikosti podílu tohoto druhu služeb.

Graf č. 5

Zdroj: SLDB 2001
vlastní výpočty

5.2 Struktura zaměstnání - znalostní třída (Knowledge Class)

Zaměření této kapitoly vychází ze znalostní třídy (knowledge class) jak ji popisuje Daniel Bell ve své knize Kulturní rozpory kapitalismu z roku 1974. Podle Bella se v postindustriální společnosti rozrůstá třída inženýrů, učitelů, techniků a vědců. Bell také klade v postindustriální společnosti důraz na vedoucí pracovníky.

Podobně vnímá postindustriální město i H. V. Savitch, podle kterého v postindustriální městě pracují lidé spíše ve službách než ve výrobě, spíše hlavou než rukama a spíše v kanceláři než v továrně. I tato definice se hodí na knowledge class jak ji popisuje Bell. V postindustriálním městě by tedy měl být podíl této třídy vyšší než ve městě industriálním.

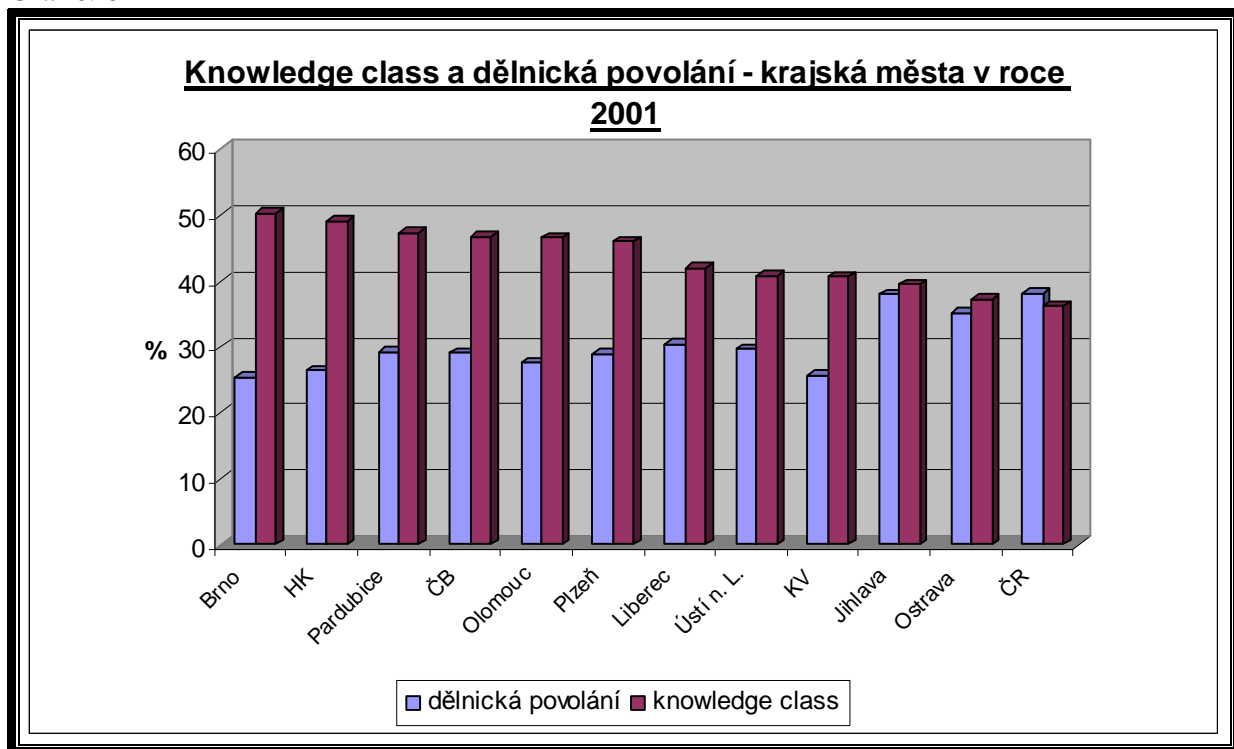
Definice této knowledge class je uvedena v metodice (kapitola 2)

Jako opak postindustriální knowledge class je možné z klasifikace zaměstnání KZAM označit dělnická zaměstnání, která jsou typická pro industriální město. Jedná se o tyto hlavní třídy zaměstnání:

7. řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé a opraváři
8. obsluha strojů a zařízení
9. pomocní a nekvalifikovaní pracovníci

Podíl zaměstnaných v těchto dělnických zaměstnání kopíruje v opačném pořadí výsledky knowledge class, tedy čím vyšší podíl zaměstnaných v knowledge class, tím nižší podíl zaměstnaných v dělnických povoláních. Ve všech případech, kromě Karlových Varů, činí součet podílu zaměstnaných v knowledge class a dělnických povolání zhruba 75 % EAO. Ve všech krajských městech převažuje knowledge class nad dělnickými povoláními. V případě Jihlavy a Ostravy je však tento rozdíl minimální (cca 2 %). Pro srovnání je v grafu č. uveden i údaj za celou ČR, kdy podíl dělnických povolání je stále vyšší než knowledge class.

Graf č. 6

Zdroj: SLDB 2001
vlastní výpočty

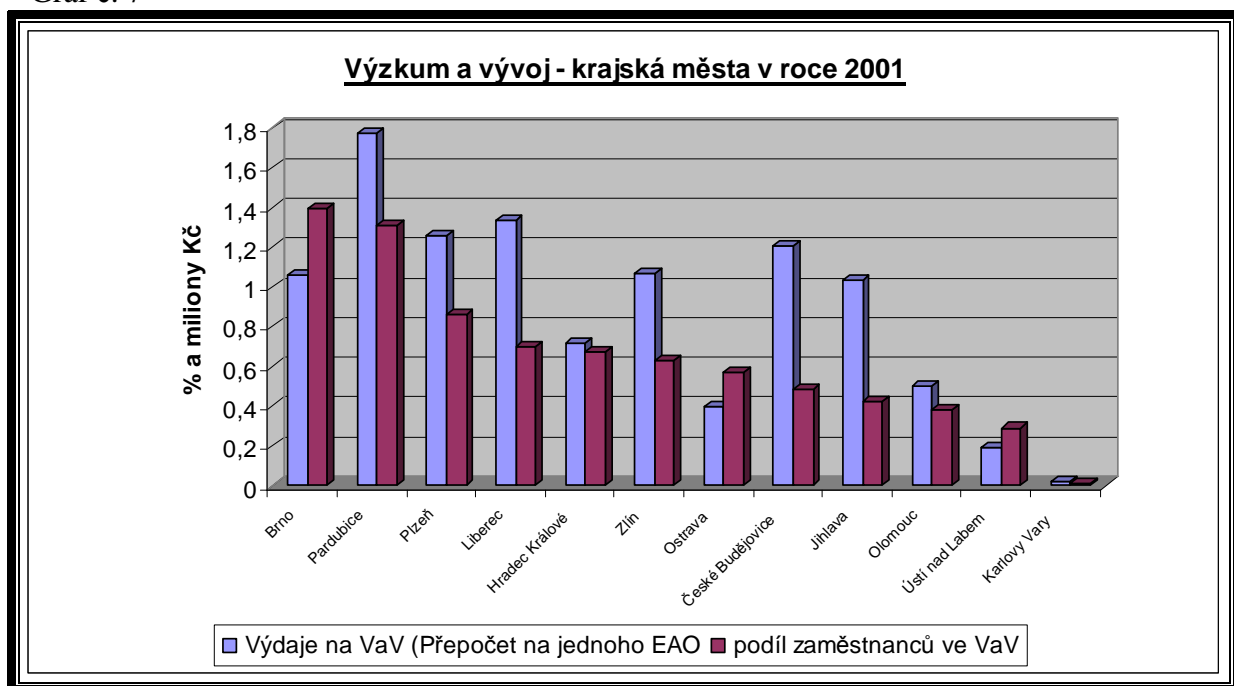
V Plzni je součástí knowledge class 46 % EAO, což ji řadí na 6. místo v žebříčku krajských měst. Tedy žádný výrazný výsledek, který by naznačoval teorii o postindustriálním městě. Ani podíl dělnických povolání nevybočuje z žebříčku krajských měst (28,9 %). Jako postindustriální město se z tohoto pohledu jeví Brno, kde je v knowledge class dvakrát více EAO než v dělnických povolání. Plzeň lze zařadit do skupiny s Pardubicemi, Českými Budějovicemi a Olomoucí, které mají zhruba 1,6x více EAO v knowledge class než v dělnických povoláních. Z pohledu struktury zaměstnání tedy nelze Plzeň označit za postindustriální město.

5.3 Věda a výzkum

Podle Daniela Bella je postindustriální společnost založená na vědě a výzkumu z dvou pohledů. Za prvé se stále větší množství inovací odvozuje z výzkumu a vývoje a za druhé se váha společnosti, měřeno větším podílem hrubého národního produktu a zaměstnanosti, posunula do oblasti vědění (Bell, 1973 s. 212). V USA se zvýšil počet vědců mezi roky 1930 a 1965 o 930 %.

V této práci je měřena zaměstnanost ve vědě a výzkumu a místo hrubého národního produktu je použito kritérium výdajů na vědu a výzkum. V postindustriálním městě jsou tedy výdaje na výzkum a vývoj a zaměstnanost ve výzkumu a vývoji vyšší než ve městě industriálním.

Graf č. 7

Zdroj: ČSÚ, Věda a výzkum v regionálním pohledu, 2007
vlastní výpočty

V Plzni pracuje ve výzkumu a vývoji 0,86 % EAO, což je ve srovnání s ostatními krajskými městy vyšší hodnota. Větší podíl zaměstnanosti ve výzkumu a vývoji zaznamenalo pouze Brno a Pardubice (1,39 a 1,31 %). Na opačném konci žebříčku krajských měst stojí Karlovy Vary, v nichž je ve výzkumu a vývoji zaměstnáno 0,01 % EAO.

Z pohledu výdajů na výzkum a vývoj zaujímá město Plzeň také třetí pozici ze sledovaných měst (1,26 mil. Kč na jednoho EAO). Vyšší výdaje na výzkum a vývoj zaznamenaly Pardubice a Liberec (1,772 a 1,333 mil. Kč). Karlovy Vary jsou opět na konci žebříčku s pouhými 16 000 Kč na jednoho EAO.

Vzhledem k roku 1991 nedochází k žádným převratným změnám. Plzeň se i v roce 1991 umístila na 3 místě v žebříčku krajských měst za Brnem a Pardubicemi. Karlovy Vary a Ústí nad Labem byly v roce 1991 na posledních dvou příčkách stejně jako v roce 2001.

Lze tedy z pohledu výzkumu a vývoje považovat Plzeň za postindustriální město? Její výsledky napovídají, že ano (3 místo v zaměstnanosti i výdajích na VaV), avšak vzhledem ke stejné situaci v roce 1991 se nedá konstatovat, že by se Plzeň posunula směrem k postindustriálnímu městu.

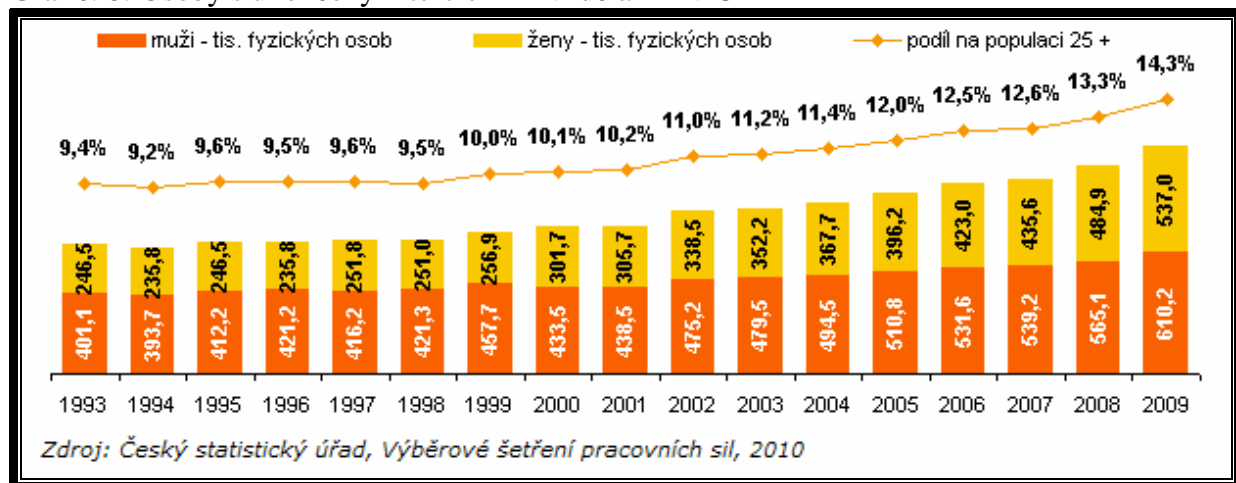
5.4 Struktura terciérně vzdělaných osob - podíl vysokoškoláků

Tato kapitola je zaměřena na terciérně vzdělané osoby, čímž se rozumí osoby s dokončeným vysokoškolským vzděláním. Vědění se ve svém pojetí postindustriální společnosti zabýval již Daniel Bell. Na něho pak navazoval A. Toffler a mnoho dalších autorů s definicí informační společnosti a dále Peter Drucker, který jako první použil pojem společnost vědění (knowledge society) (Drucker, 1992).

Pro Bella je teoretické vědění základním principem post-industriální společnosti, opírají se o něj nové technologie a ekonomický rozvoj. Podle Tofflera se informace stávají klíčovým strategickým zdrojem, na němž informační společnosti závisejí. Vědění se zabýval i Nic Stehr, který navazoval na práce Petera Druckera, ale snažil se společnost vědění vymezit komplexně (Stehr, 1995).

I přes rozdílné přístupy ke vědění a vzdělání u jednotlivých autorů a konceptů je evidentní, že zvyšování podílu terciérně vzdělaných osob je znak postindustriálního města. V USA se tento trend začal projevovat již od 50. let 20. století, v podmínkách České republiky k tomu dochází až po roce 1989.

Graf č. 8: Osoby s ukončeným terciérním vzděláním v ČR

Tato kapitola je pak ještě zaměřena na strukturu těchto terciérně vzdělaných osob, zejména na podíl osob vzdělaných v technických vědách a naukách. Vyšší podíl osob vzdělaných v technických vědách a naukách ukazuje spíše na industriální než postindustriální zaměření města. V České republice se podíl osob vzdělaných v technických vědách mezi roky 2000 a 2009 snížil z 31 na 24 % (graf č. 9), což naznačuje trend k postindustriální společnosti.

Graf č. 9: Struktura osob s ukončeným terciérním vzděláním podle oboru studia v ČR

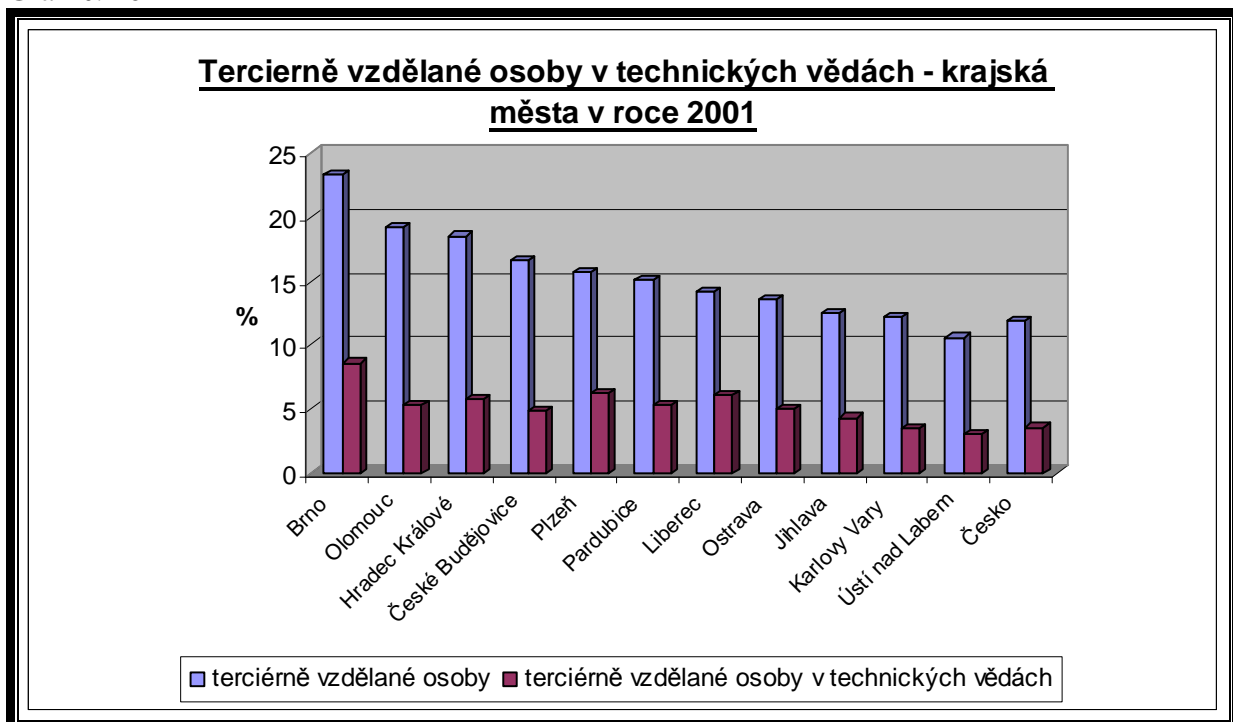

V Plzni je podíl terciérně vzdělaných osob 15,7 % EAO, což je 5 nejvyšší hodnota z krajských měst. Tedy žádný výrazný výsledek, díky kterému bylo možno Plzeň nazvat z tohoto hlediska postindustriálním městem. Největší podíl terciérně vzdělaných osob je v Brně (23,3 %), za ním následuje Olomouc a Hradec Králové (19,2 a 18,5 %). Na opačném konci žebříčku stojí Ústí nad Labem a Karlovy Vary (10,6 a 12,2 %). Zejména Brno se výrazněji odlišuje od ostatních krajských měst. Plzeň zapadá do průměrných hodnot (SLDB, 2001 – údaje za jednotlivá města)

Z hlediska struktury terciérně vzdělaných osob je nejvíce industriálním městem Liberec, v němž žije 42,8 % vysokoškoláků vzdělaných v technických vědách. Plzni je podíl takto vzdělaných osob 39,9 %, což jí řadí na hned za Liberec. Nejmenší podíl osob vzdělaných v technických vědách vykazuje Olomouc a Karlovy Vary (27,9 a 29,1 %).

Plzeň nelze z hlediska podílu terciérně vzdělaných osob označit za postindustriální město. Nevykazuje žádné výjimečné výsledky. Z hlediska struktury terciérně vzdělaných osob lze Plzeň označit spíše jako industriální město.

Graf č. 10

Zdroj: SLDB 2001, okres Plzeň-město
vlastní výpočty

5.5 Struktura vysokoškolských studentů

Tato kapitola navazuje na kapitolu předcházející. Po zjištění v jakém oboru jsou vzdělání vysokoškolsky vzdělaní obyvatelé Plzně, je zajímavé srovnání v jakých oborech se vzdělávají vysokoškolští studenti v Plzni.

Činnost Západočeské univerzity (ZČU) byla oficiálně zahájena 30. září 1991. ZČU vznikla integrací Vysoké školy strojní a elektrotechnické a Pedagogické fakulty v Plzni. Po vzniku měla ZČU pět fakult – aplikovaných věd, ekonomickou, elektrotechnickou, pedagogickou a strojní. V roce 1993 přibyla Fakulta právnická a v roce 1999 Fakulta humanitních studií, přejmenována v roce 2005 na Fakultu filozofickou (Matušková, 2007).

Při bližším pohledu na současné počty studentů v jednotlivých akreditovaných studijních programech na ZČU lze usoudit na jaký typ oborů je ZČU nejvíce zaměřena. A zda toto složení odpovídá industriálnímu či postindustriálnímu městu. Rozdělení těchto oborů je podle Výroční zprávy o činnosti Západočeské univerzity v Plzni, které mají ze zákona vydávat všechny vysoké školy. Toto rozdělení je uvedeno v tabulce č. 2, kde je také srovnání s vybranými univerzitami - Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích, Technickou univerzitou v Liberci a Univerzitou Palackého v Olomouci. Tato města byla vybrána pro svojí srovnatelnost s Plzní a ZČU. Vždy se jedná o krajské, přibližně stejně velké město s dominantní veřejnou univerzitou, kterou doplňují soukromé vysoké školy s malými počty studentů. Proto jsou v tomto srovnání uvedeny údaje pouze za veřejné vysoké školy v daných městech. Stejně tak při srovnání s celou Českou republikou.

Tab. č. 10: Počet studentů v akreditovaných studijních programech vybraných univerzit k 31.10.2008

skupiny akreditovaných studijních programů	veřejné VŠ									
	ZČU Plzeň		Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích		Technická univerzita Liberec		Univerzita Palackého Olomouc		Celkem v ČR	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
přírodní vědy a nauky	1044	6	1232	10	63	1	3334	15	27611	9
technické vědy a nauky	5473	29	316	3	4528	46	0	0	83021	26
zeměděl.-les. a veter. vědy a nauky	0	0	1761	14	0	0	0	0	13872	4
zdravot. lékař. a farm. vědy a nauky	686	4	1860	15	192	2	3099	14	26404	8
společenské vědy, nauky a služby	3471	18	1241	10	397	4	8280	37	49135	15
ekonomie	2368	13	1788	15	2223	22	0	0	63885	20
právo, právní a veřejnosprávní činnost	2930	15	0	0	0	0	1917	9	12771	4
pedagogika, učitelství a sociál. péče	2641	14	3889	32	2416	24	5023	23	41146	13
vědy a nauky o kultuře umění	311	2	140	1	67	1	546	2	8967	3
CELKEM	18924	100	12227	100	9886	100	22199	100	319615	100

Zdroj: Výroční zprávy o činnosti jednotlivých univerzit, 2008

Jako obory zaměřené spíše na industriální období jsou v této práci chápány technické vědy a nauky, což vychází z i z definice postindustriální společnosti Daniela Bella, který jako typického pracovníka v industriálním období uvádí inženýra technika. Naopak zdravotnictví a ekonomie ukazují na postindustriální společnost, kdy jsou podle Bella hlavními odvětvími hospodářství obchod, peněžnictví a pojišťovnictví. Na postindustriální společnost také ukazuje celková vyrovnanost v obsazení co nejširšího

spektra oborů na vysoké škole. Pedagogika, učitelství a sociální péče ukazují na regionální zaměření dané univerzity,

Vzhledem k přítomnosti strojírenského koncernu Škoda Plzeň měla Plzeň vždy blízko ke vzdělávání v technických oborech, které byly podporovány před rokem 1989. Po sametové revoluci došlo k opačnému trendu, kdy se začaly preferovat obory humanitní. Dalším trendem je zvětšující se pestrost vzdělávacích programů na ZČU (Matušková, 2007)

K 31. 10. 2008 studovalo na ZČU 18 924 studentů, z nichž největší část - 29 % studovalo technické vědy a nauky. Spíše než jednoznačné zaměření na industriální období však rovnoměrné rozdělení studentů do akreditovaných studijních programů ukazuje na postindustriální období. Více než 10 % studentů studovalo hned v 5 skupinách oborů. Jihočeská univerzita vykazuje podobnou strukturu studentů jako ZČU, avšak dominantním studovanou skupinou studia je pedagogika s 32 %. Významný podíl drží také zemědělské, lesnické a veterinární vědy a nauky – 14 %. Technická univerzita Liberec je, jak název napovídá, úzce zaměřena především na technické obory, které jsou zastoupeny ze 46 %. Dále pak je zastoupena pedagogika (24 %) a ekonomie (22 %). Univerzita Palackého v Olomouci je zaměřená na humanitní obory, především na společenské vědy, nauky a služby (37 % studentů) a pedagogiku (23 %). Technické obory a ekonomie chybí zcela (Výroční zprávy jednotlivých univerzit, 2008)

Z tohoto srovnání vychází ZČU jako univerzita, která je na první pohled technickými obory zaměřena na industriální období, avšak celkovou pestrostí studovaných oborů naznačuje snahu o uspokojení co největšího počtu studentů. Což naznačuje snahu o co největší rozšiřování vzdělání – znak postindustriální společnosti.

5.6 Městský industriální park Plzeň - Borská pole

Městský industriální park Plzeň Borská pole byl založen městskou správou v Plzni v roce 1995 s cílem podpořit potřebnou diversifikaci, modernizaci a rozvoj hospodářské základny města a jeho prosperitu v kontextu hlubokých ekonomických a společenských přeměn v České republice v posledním desetiletí 20. století. (Zásady pro lokalizaci, 1996).

Již od roku 1992 vznikají první představy o výstavbě průmyslové zóny. Plzeň měla, kromě výhodné polohy a kvalifikované pracovní síly, také výhodu v tom, že začala průmyslovou zónu budovat v době, kdy agentura pro zahraniční investice Czechinvest teprve začala připravovat vize pro své budoucí aktivity (UKR, 2010a). Plzeň tak měla náskok před ostatními městy České republiky.

Tab. č 11 Technicko-ekonomické parametry MIP Plzeň Borská Pole k 31. 12. 2005

Plocha (ha)	125
	9
Počet nových pracovních míst	790
Investice do komunikací a technické infrastruktury (mil.)	667
z toho	
<i>Statutární město Plzeň</i>	560
<i>Kooperující privátní investoři</i>	31
<i>dotace státu</i>	76
Investice lokalizovaných investorů (mil.)	11 899
Potenciál rozvoje:	
<i>Celkový počet pracovních míst</i>	12 200
<i>Celková výše investic lokalizovaných investorů (mil.)</i>	14 000
Náklady na 1 vytvořené pracovní místo	54 672
hrubé náklady na 1m ² průmyslové zóny	635
čisté náklady na 1m ² průmyslové zóny	492
Podíl státní dotace na celkových nákladech (%)	11,4
Náklady lokalizovaných investorů k nákladům investora průmyslové zóny	21:1

Zdroj: UKR, 2010a

Tabulka č. 5 ukazuje základní parametry MIP Plzeň Borská Pole. Jedná se údaje z roku 2005. Přepokládaný potenciál rozvoje je již v dnešní době naplněn (počet pracovních míst 12 200).

V roce 1996 byly schváleny Zásady pro lokalizaci investorů v MIP Plzeň Borská Pole. Podle těchto Zásad lze usuzovat jaká byla strategie Plzně pro další hospodářský vývoj. „Lokalizované výrobní a další činnosti musí mít povahu moderních aktivit s nízkým podílem surovinových a energetických vstupů v objemu finálního produktu a jeho ceně a s nízkým dopravním zatížením pro oblast. Zaměření výrobních činností musí přednostně respektovat strukturu a kvalifikaci existující a potenciální pracovní síly města a regionu Plzeňsko“ (Zásady pro lokalizaci, 1996 s. 2)

„Při rozhodování o lokalizaci konkrétního podnikatelského záměru budou preferovány exportně orientované pokrokové výrobní činnosti a obory, high-tech výroba schopná konkurence v mezinárodním měřítku a technologicky progresivní výroby

orientované na kooperaci s místními firmami a dodavateli“ (Zásady pro lokalizaci, 1996 s. 2)

Tabulky č. 12 a 13 také celkem jasně dokumentují strategii přechodu od těžkého (strojírenského) průmyslu na průmysl elektrotechnický, kdy v roce 1989 byl poměrně zaměstnanosti v těchto odvětví průmyslu 34 026 / 378 a v roce 2002 již 5 898 / 6 295 (Baštová, 2006).

Tab. č. 12

Příklady možných a doporučených podnikatelských aktivit v MIP Plzeň Borská pole	
1	výroba elektrických a elektronických strojů, nástrojů a spotřebičů
2	výroba elektronických a telekomunikačních přístrojů
3	výroba přesných strojírenských strojů, nástrojů a součástí
4	výroba a montáž počítačů a periferních zařízení počítačů a software
5	výroba sportovního a rekreačního náčiní
6	výroba zdravotnických přístrojů, zařízení a jejich součástí
7	výroba spotřebního zboží
8	výroba přesných měřicích, kontrolních a optických přístrojů a jejich součástí
9	výroba automobilů, dalších dopravních prostředků a náhradních dílů a komponentů
10	výroba hraček, nábytku apod.

Zdroj: Zásady pro lokalizaci, 1996

Tab. č. 13

Příklady nevhodných a nepřijatelných podnikatelských aktivit v MIP Plzeň Borská Pole	
1	těžké strojírenství
2	výrobní obory zaměřené na prvotní zpracování surovin (hutě, slévárny, chemický průmysl, dřevařský a papírenský průmysl a potravinářský průmysl, zpracování ropy, hnojiv apod.)
3	výroba stavebních hmot
4	stavební dvory, betonárky a obalovny šterků
5	velkokapacitní dopravní základny a sklady pro velkoobchod
6	aktivity s vysokým dopravním zatížením oblasti

Zdroj: Zásady pro lokalizaci, 1996

Jako první se rozhodla pro lokalizaci v MIP Plzeň Borská Pole japonská firma Matsushita (nyní Panasonic AVC Networks Czech, s.r.o.), která zde v roce 1997 zahájila výrobu barevných televizorů Panasonic. Dalším velmi důležitým investorem se stala německá firma Siemens automobilová technika s.r.o (na konci roku 2003 SY Wiring Technologies Czech, s.r.o.) vyrábějící kabelové instalace a součástky pro automobilový průmysl. (UKR, 2010a, Baštova, 2006). Zajímavostí je, že zájem o lokalizaci své výroby

v MIP Plzeň Borská pole měla i německá automobilka Mercedes Benz, která vybírala ze cca 70 lokalit po celém světě. Avšak po tlaku německých odborů byla nucena od tohoto záměru ustoupit. Informace o vítězství Plzně mezi konkurencí se však roznesla mezi manažery dalších společností, mimo jiné i již zmíněné firmy Matsushita, která se nakonec rozhodla pro lokalizaci v MIP Plzeň Borská Pole.

V současné době je v MIP Plzeň Borská Pole registrováno 44 firem. Jejich seznam je uvedený v příloze č. 1.

Z těchto 44 firem je většina zaměřena na výrobu, pouze 9 jich lze podle OKEČ považovat za postindustriální společnosti. Tyto firmy se dělí do 2 skupin:

1. firmy podnikající ve výzkumu a vývoji – BIC Plzeň, Vědeckotechnický park a ZF Engineering
2. firmy podnikající v technologicky náročném zpracovatelském průmyslu – Intersoft Holding, MDS Engineering, Technocrane, MBtech Bohemia, Panasonic AVC Networks Czech a Yazaki Wiring Technologies Czech

BIC Plzeň byla založena městem Plzeň a zaměřuje se na zakládání a rozvoj inovačních firem v Plzeňském kraji. Hlavní činností Vědeckotechnického parku je podpora rozvoje výzkumného potenciálu ZČU Plzeň, inovačních aktivit firem a poradenské služby podnikatelům

Další společnost, kterou lze označit za postindustriální je InterSoft Holding, která se zabývá vývojem a projektováním hardwaru a softwaru. Dále pak společnost MBtech Bohemia, což je vlastně technologické centrum se zkušební a vývojovou dílnou německé automobilky Mercedes Benz. Panasonic AVC Networks Czech vyrábí televizory a Yazaki Wiring Technologies Czech vyrábí elektrické zařízení pro motory a vozidla. Další společností je Technocrane, jejíž činností je výroba teleskopických kamerových jeřábů. V roce 2005 bylo společnosti Technocrane uděleno prestižní ocenění Oscar za vývoj teleskopického kamerového jeřábu (UKR, 2010b).

Devět postindustriálních firem ze 44 se může zdát jako vysoké číslo, avšak kromě Panasonicu a Yazaki se jedná o malé firmy do 20 zaměstnanců které nemají významnější vliv na zaměstnanost v Plzni. Zajímavé je, že žádná z firem nepodniká ve znalostně náročných službách a firmy věnující se výzkumu a vývoji jsou zřizovány přímo městem, právě kvůli podpoře výzkumu a vývoje (UKR, 2010b).

5.7 Největší zaměstnavatelé v Plzni

Tato kapitola je zaměřená na největší zaměstnavatele v Plzni. Podle největších zaměstnavatelů lze poznat strukturu ekonomické základny města.

Jak je zřejmé z tabulky č. 16, řadí se koncern Škoda stále mezi největší zaměstnavatele v Plzni. Je postavení však již není dominantní jako na počátku 90. let 20. století. Počet zaměstnanců této firmy se snížil z 33 000 na zhruba 3000 tedy 11x méně (Baštová, Toušek, 2005) Novými významnými zaměstnavateli, jsou především nové podniky vzniklé díky přímým zahraničním investicím v MIP Plzeň – Borská Pole. Tyto podniky, které představují spolu s úbytkem zaměstnanců v koncernu Škoda zásadní změnu v ekonomické základně Plzně, jsou zaměřené na výrobu elektrických a elektronických zařízení, tedy v souladu se Zásadami pro lokalizaci investorů v MIP Plzeň – Borská Pole. Zde je tedy zřejmý výsledek snahy města Plzně o restrukturalizaci, diverzifikaci a modernizaci hospodářské základny města.

Do technologicky náročného zpracovatelského průmyslu spadají z těchto 10 největších zaměstnavatelů dvě firmy. Jedná se o YAZAKI WIRING Technologies Czech, s.r.o a Panasonic AVC Networks Czech, s.r.o. Jde o firmy se sídlem v MIP Plzeň – Borská Pole.

Do sektoru služeb lze zařadit Fakultní nemocnici Plzeň (FN), Západočeskou univerzitu (ZČU) a Plzeňské městské dopravní podniky (PMDP). PMDP není v žádném případě firma podnikající ve znalostně náročných službách. Naproti tomu FN a ZČU podle OKEČ spadají do zdravotní péče a vzdělávání, což jsou znalostně náročné služby.

Z pohledu největších zaměstnavatelů lze tedy konstatovat, že Plzeň přestala být závislá na jednom dominantním podniku (Škoda). Nové zahraniční podniky se staly velmi významnými v ekonomické základně města, přispěly k diverzifikaci a restrukturalizaci a modernizaci ekonomické základny města. V postindustriálních oborech podnikají 4 z 10 největších zaměstnavatelů - YAZAKI WIRING Technologies Czech, s.r.o, Panasonic AVC Networks Czech, s.r.o., Fakultní nemocnice Plzeň a Západočeská univerzita.

Tab. č. 14: Největší zaměstnavatelé v Plzni

společnost	počet zaměstnanců	obrat (mld)	tržby (mld)	rok	obor
Fakultní nemocnice Plzeň	3843	X	X	2008	Ústavní zdravotní péče
Škoda holding, a.s.	2629	13,5	12,7		
<i>power</i>	1050	4,8	4,4	2007	Výroba a opravy motorů a turbín kromě motorů pro letadla, automobily a motocykly
<i>transportation</i>	764	5,1	4,9	2008	Výroba a opravy železničních a tramvajových lokomotiv a vozového parku
<i>electric</i>	656	3,3	3,1	2008	Výroba rádiových, televizních a spojových zařízení a přístrojů
<i>TVC</i>	159	0,3	0,3	2008	Výroba a opravy ostatních kovoobráběcích strojů
Plzeňský Prazdroj, a. s.	2506	1,7	1,6	2008	Výroba piva
YAZAKI WIRING Technologies Czech, s.r.o	2060	2,7	2,5	2008	Výroba elektrických zařízení pro motory a vozidla j. n.
ZČU	2054	X	X	2008	Vysokoškolské vzdělávání
LASSELSBERGER Plzeň, a.s.	2012	4,4	5,1	2008	Výroba keramických obkládaček a dlaždic
Borgers Cs, s.r.o	1950	4,1	3,8	2008	Výroba dílů a příslušenství pro motorová vozidla (kromě motocyklů) a jejich motory
Panasonic AVC Networks Czech, s.r.o.	1916	6	5,1	2008	Výroba rozhlasových a televizních přijímačů, přístrojů na záznam a reprodukci zvuku nebo obrazu a podobných rádiových zařízení
BRUSH SEM, s.r.o.	1202	2	2	2008	Výroba elektromotorů, generátorů a transformátorů
PMDP, a.s.	1012	1	4	2008	Městská a příměstská pravidelná osobní doprava

Zdroj: UKR, 2010c

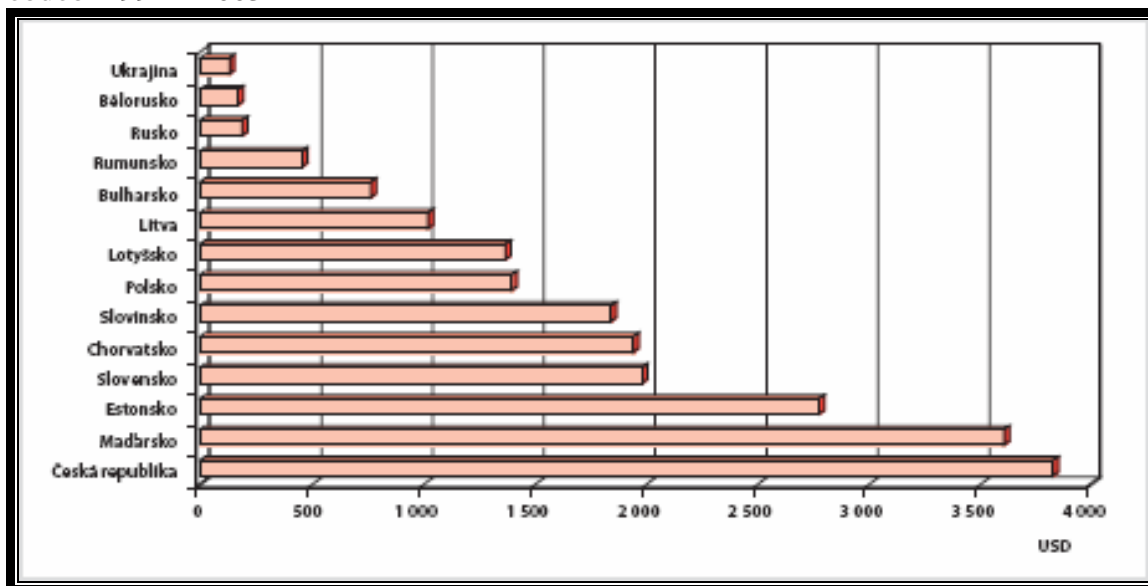
6. PŘÍMÉ ZAHRANIČNÍ INVESTICE

Přímé zahraniční investice (PZI) představují podle většiny ekonomů jednu z forem finančních zdrojů pro ekonomiku (Srholec, 2004). Podle devizového zákona České republiky č. 219/1995 Sb. jsou PZI vymezeny jako investice do jiné země za účelem získání podílu na kmenových akcích a rozhodovacích pravomocích ve výši alespoň 10 %, či takovému podílu, který dává zahraničními investorovi rozhodující pravomoci.

Existují také odlišnosti ve vymezení PZI ve statistikách vykazovaných centrálními bankami, národními statistickými úřady či ministerstvy v jednotlivých zemích. PZI lze také dělit podle čtyř základních hledisek – míry kontroly zahraničního vlastníka, motivu vstupu na daný trh, způsobu vstupu a specializace mateřské firmy (Srholec, 2004).

V případě České republiky jsou PZI důležitým faktorem ekonomického růstu (Srholec, 2004). Jak dokládá graf č. 11 byl mezi roky 1992 až 2003 příliv PZI na jednoho obyvatele do ČR nejvyšší ze zemí bývalého východního bloku.

Graf č. 11: Příliv PZI na jednoho obyvatele ve vybraných státech střední Evropy za období 1992 – 2003

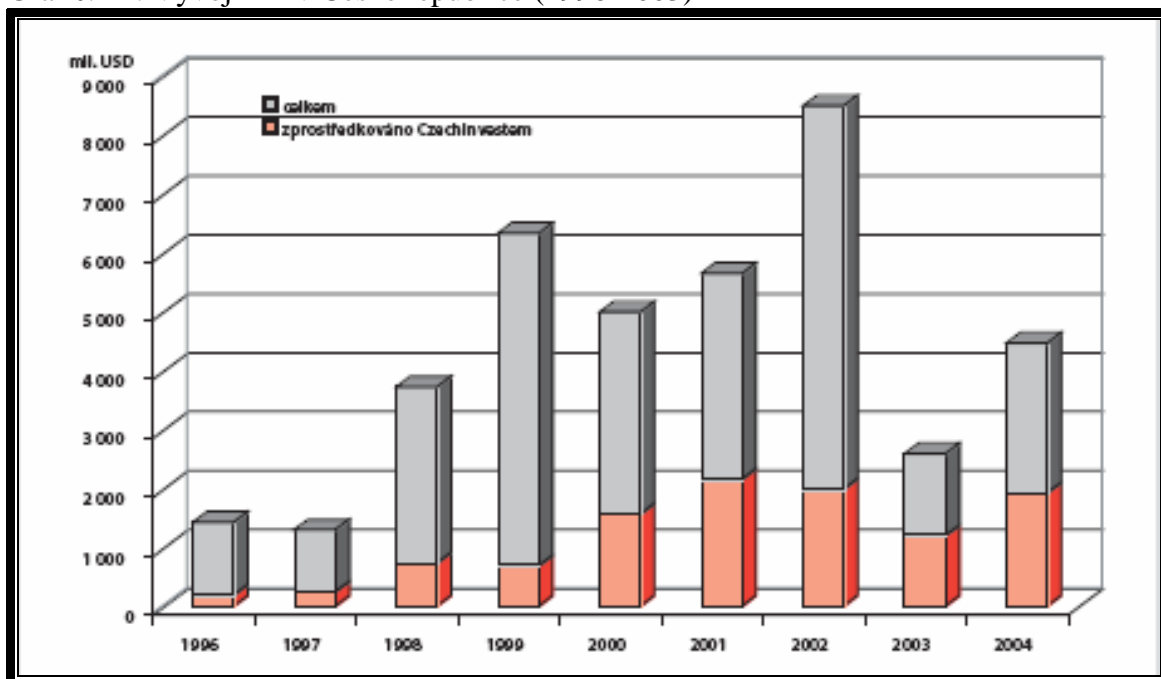

Zdroj: World Investment Report 2004, cit in: PZI, příručka pro místní samosprávu, 2005

V této práci nejde ani tak o přesné vymezení PZI jako spíše o strukturu a geografické rozložení těchto investic. Tím je míněno jaké investice směřovaly do konkrétních měst sledovaných v této diplomové práci, tedy do krajských měst ČR.

Na struktuře PZI do jednotlivých měst lze ukázat jak zahraniční investoři vnímají tato města. Jestli jako pouhé „montovny“ výhodné svojí levnou pracovní silou, či jako centra pro umístění svých progresivnějších služeb a tedy i post-industriální města. Jako zdroj informací posloužily údaje z agentury Czechinvest. Jak dokládá graf č. 12 zdaleka ne všechny PZI do České republiky byly zprostředkovány agenturou Czechinvest. Jedná se maximálně o 1/3 všech PZI do České republiky. Avšak tyto data jsou jediná, která PZI rozděluje podle konkrétních měst, což je podstatné pro tuto práci.

Graf č. 12: Vývoj PZI v České republice (1996-2003)

Zdroj: Zdroj: World Investment Report 2004, cit in: PZI, příručka pro místní samosprávu, 2005

Podle dat z Czechinvestu lze rozlišit přímé zahraniční investice (PZI) a přímé domácí investice (PDI), což jsou investice od českých firem v České republice. Jejich součet pak dává přímé investice (PI). Co se týká struktury dělí Czechinvest PI na investice do výroby, do technologických center a do strategických služeb. Přesné vymezení jednotlivých druhů investic je uvedeno v metodice.

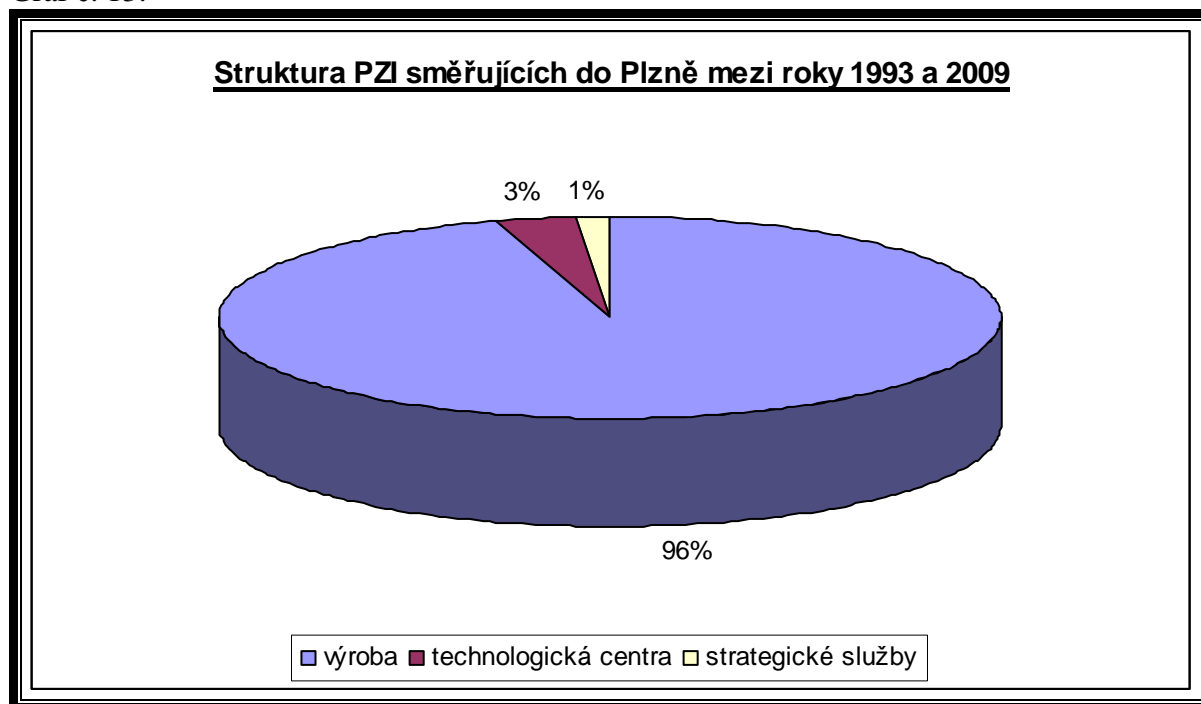
Investice do technologických center a strategických služeb lze tedy označit jako post-industriální investice, které přiláká spíše post-industriální než industriální město.

Investice směřující do Plzně

V případě Plzně je struktura PZI zcela jednoznačná. Jak dokládá graf č. 13, směřuje 96 % investic zprostředkovaných agenturou Czechinvest do výroby. Konkrétně se jedná o investice za 10,476 miliardy Kč. Na technologická centra a strategické služby připadají investice za 372 respektive 139 miliónů Kč.

Tento indikátor jednoznačně ukazuje na vnímání Plzně zahraničními investory jako průmyslové (industriální) město. V případě přímých domácích investic (PDI) je situace podobná, pouze místo 3 % podílu investic do technologických center je tento podíl 8 %. Toto ukazuje na možný rozdíl vnímání Plzně mezi domácími a zahraničními investory, kdy domácí již Plzeň vnímají i jako město kam je možné investovat nejen do výroby. Samozřejmě se nabízí otázka do jaké míry je toto charakterické pouze pro Plzeň, či jsou takto vnímána i ostatní krajská města v ČR

Graf č. 13:

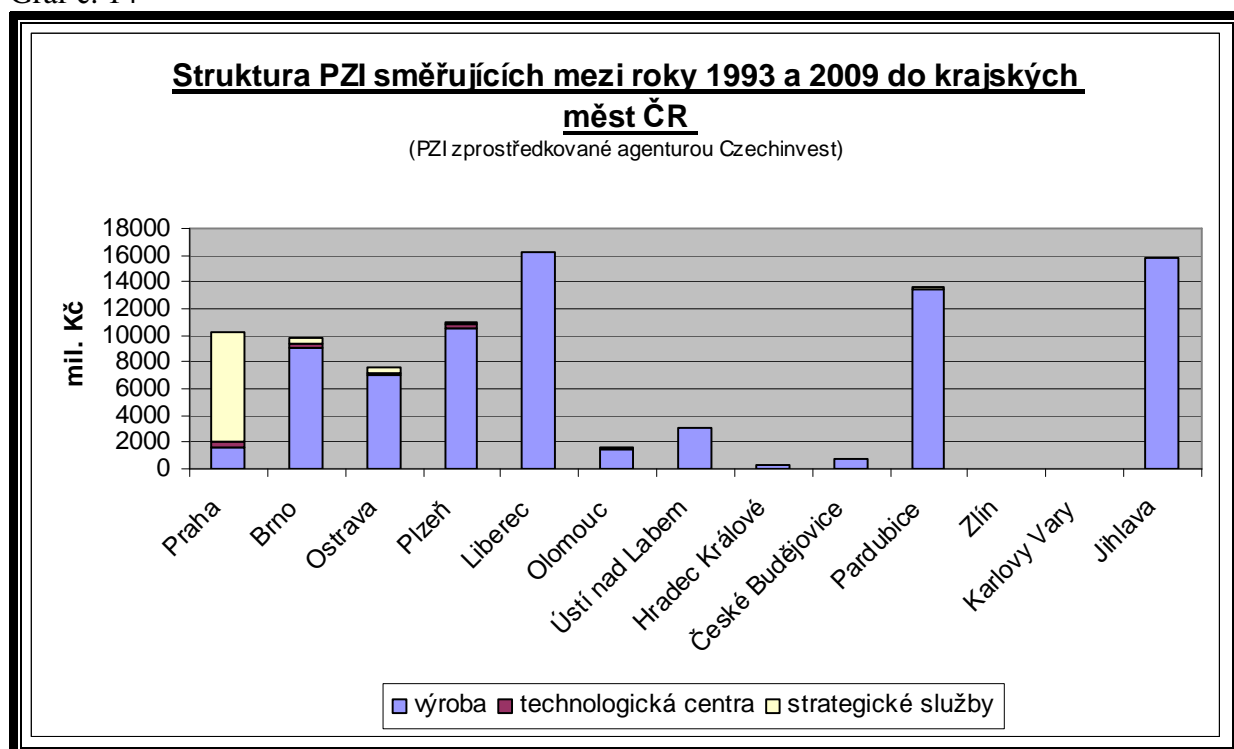

Zdroj: Czechinvest, 2010a, vlastní zpracování

Při srovnání s ostatními krajskými městy ČR je zřejmé, že kromě Prahy jsou PZI směřující do České republiky z velké většiny do průmyslu. Krajská města jsou v grafu č. 14 seřazena podle počtu obyvatel a je zřejmé, že i PZI do technologických center či strategických služeb směřují do měst zhruba ve stejném pořadí. Praha jako hlavní a největší město má samozřejmě zcela odlišnou strukturu PZI, kdy investice do strategických služeb tvoří 79,4 % a investice do technologických center dalších 4,6 %. Na PZI do výroby tak v Praze zůstává 16 %, což je oproti 96 % v případě Plzně obrovský rozdíl.

Při srovnání s Brnem již nedochází k tak dramatickým rozdílům. PZI směřující do Brna byly z 91,5 % do průmyslu, z 3,5 % do technologických center a zbylých 5 % šlo do strategických služeb.

Graf č. 14

Zdroj: Czechinvest, 2010a, vlastní zpracování

Této struktuře PZI se již blíží i město Plzeň, avšak pořád směřuje do Brna zhruba 3,5x více investic do strategických služeb než do Plzně. Ostrava jako třetí největší město má strukturu PZI podobnou jako Brno - PZI směřují z 92,9 % do průmyslu. Za zmínku stojí ještě Olomouc, která přilákala PZI do strategických služeb ze 4 %.

Z pohledu objemu PZI je velmi výrazný Liberec společně s Jihlavou a Pardubicemi. Ve všech těchto případech se však jedná o PZI do průmyslu. Jihlava vychází i v dalších ukazatelích této práce jako značně industriální město. Do Pardubic směřovaly velké investice do průmyslu v souvislosti s otevřením Městské průmyslové zóny Pardubice. V případě Liberce je pak zajímavé srovnání PZI s přímými domácími investicemi (PDI) v dalších částech této kapitoly.

Tab. č. 15: PZI směřující do krajských měst mezi roky 1993 a 2009

	celkem		výroba		technologická centra		strategické služby	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Praha	10172,94	100,0	1625,98	16,0	468,85	4,6	8078,11	79,4
Brno	9844,86	100,0	9004,85	91,5	348,13	3,5	491,88	5,0
Ostrava	7544,95	100,0	7006,27	92,9	115,00	1,5	423,68	5,6
Plzeň	10986,72	100,0	10475,89	95,4	371,99	3,4	138,84	1,3
Liberec	16300,67	100,0	16189,40	99,3	100,17	0,6	11,10	0,1
Olomouc	1545,92	100,0	1484,20	96,0	0,00	0,0	61,72	4,0
Ústí nad Labem	3091,40	100,0	3002,50	97,1	88,90	2,9	0,00	0,0
Hradec Králové	352,90	100,0	352,90	100,0	0,00	0,0	0,00	0,0
České Budějovice	738,14	100,0	738,14	100,0	0,00	0,0	0,00	0,0
Pardubice	13600,66	100,0	13450,54	98,9	0,00	0,0	150,12	1,1
Zlín	19,60	100,0	0,00	0,0	19,60	100,0	0,00	0,0
Karlovy Vary	0,00	100,0	0,00	0,0	0,00	0,0	0,00	0,0
Jihlava	15837,00	100,0	15837,00	100,0	0,00	0,0	0,00	0,0

Zdroj: Czechinvest, 2010a, vlastní zpracování

V podstatě lze konstatovat, že alespoň nějaké PZI do technologických center či strategických služeb jsou v současné době schopné přilákat kromě Prahy pouze další města v 4 žebříčku podle počtu obyvatel, kam spadá i Plzeň. Plzeň tímto umístěním nijak nevybočuje z hierarchického uspořádání krajských měst České republiky. Za post-industriální město lze z pohledu PZI označit pouze Prahu, přičemž Brno se již trochu odlišuje od ostatních krajských měst. Plzeň zůstává industriálním městem, avšak i zde se začínají objevovat investice především do technologických center, méně pak do strategických služeb. Toto může být způsobeno tím, že technologická centra jsou více vázána na průmysl, kterého je v Plzni dostatek.

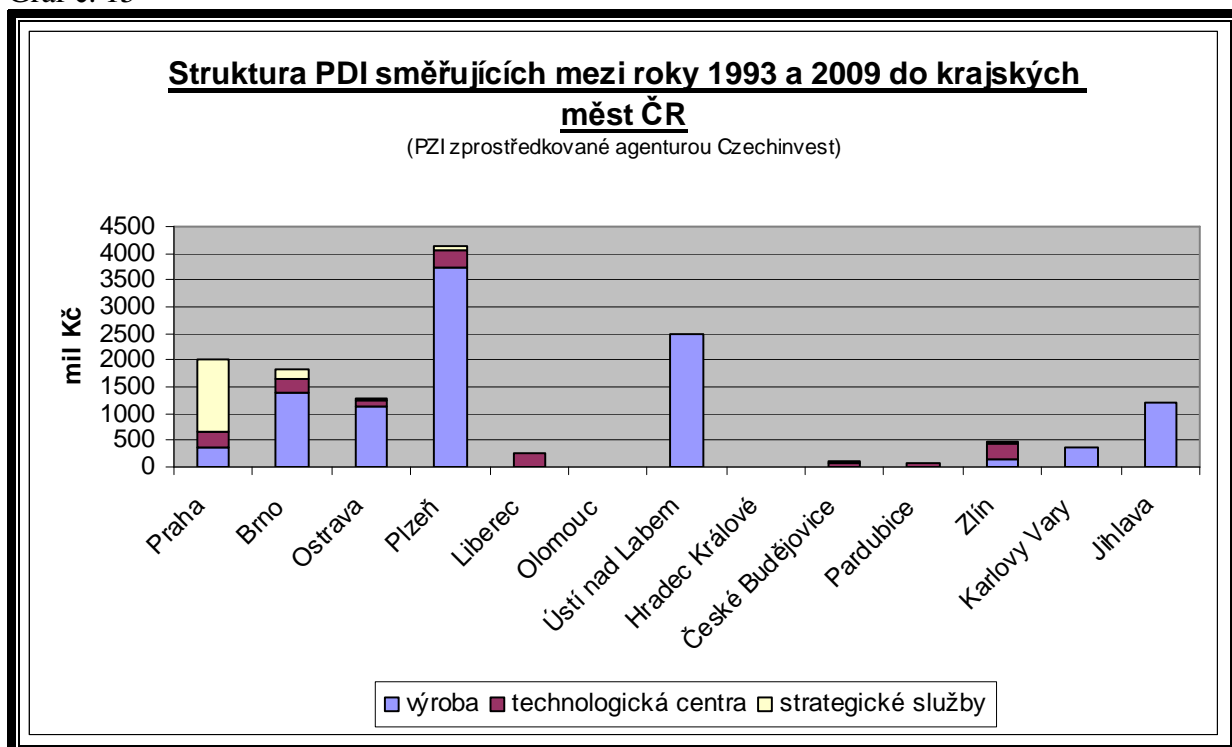
Srovnání přímých zahraničních investic (PZI) a přímých domácích investic (PDI)

Pro srovnání PDI s PZI je charakterických několik základních postřehů. Plzeň je i pro domácí investory stále industriálním městem. Jak z důvodu celkové výše tak i struktury PDI, kdy 90,1 % směřuje do průmyslu. Podíl investic do technologických center je poněkud vyšší než u PZI (8 % oproti 3,4 %), což ukazuje na určitý posun k post-industriálnímu městu v případě PDI. Podíl PDI do strategických služeb je zhruba stejný jako u PZI (1,2 %).

PDI směřující do Prahy, Brna a Ostravy mají zhruba stejnou strukturu jako PZI. Ústí nad Labem, které pro zahraniční investory nebylo nijak zajímavé je u investorů domácích relativně dost vyhledávané pro investice do průmyslu.

Jak již bylo zmíněno výše, velký rozdíl mezi PZI a PDI je v Liberci, kdy domácími investory je Liberec vnímán jako město pro investice do progresivnějších odvětví než je průmysl. V Liberci směřovalo do technologických center 66,6 % PDI, což má zřejmě souvislost s objevy v oblasti nanovláken – investice ve výši 150 mil. Kč do firmy Elmarco (Czechinvest, 2010a). Jihlava je i pro domácí investory také industriálním městem (100 % PDI do průmyslu), v případě Zlína je podíl PDI do průmyslu pouze 33,3 %. Zbytek jsou PDI do technologických center.

Graf č. 15

Zdroj: Czechinvest, 2010a, vlastní zpracování

7. SYSTÉM PROSTOROVÉ ORGANIZACE SPOLEČNOSTI

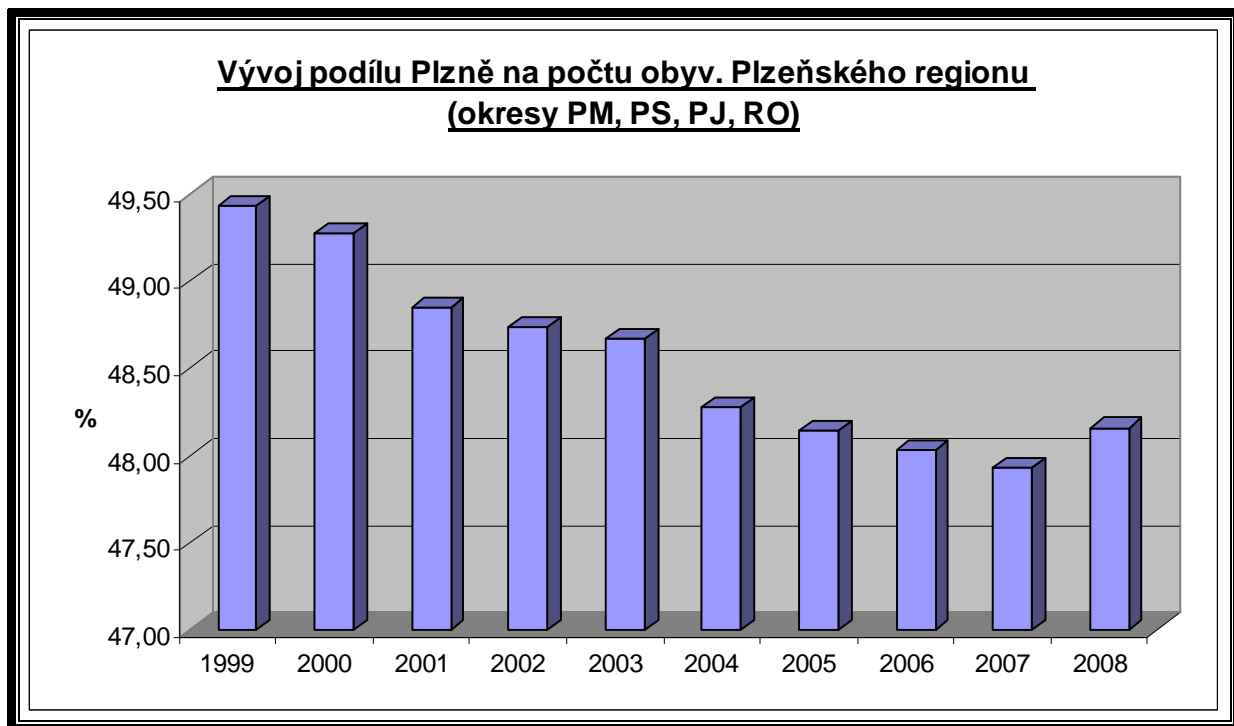
Tato kapitola je zaměřena na systém prostorové organizace společnosti podle M. Hampla. Hampl místo klasického označení stádií pre-industriální, industriální, post-industriální, které je odvozeno jen z významových posunů podle ekonomických sektorů, pro integrální vývojové rozlišení používá označení statický, dynamický, organický systém (Hampl, 2005) Z hlediska vývojové typologie hierarchických organizací je pak k jednotlivým stádiím možno přiřazovat i odlišné podmiňující principy a mechanismy (Hampl, 2005):

- Statický systém – determinační principy a mechanismy (totalitní společenské systémy, přírodní determinovanost sociogeografických uspořádání)
- Dynamický systém – konkurenční principy a mechanismy (tržní mechanismy, mechanismy politické volby). Podmínkou je otevření společnosti pro rozvoj konkurenčních procesů
- Organický systém – konkurenčně kooperační principy a mechanismy (vedle konkurenčních principů se prosazují i principy kooperační v důsledku zvyšování organičnosti systémů).

Již v pre-industriálním období byla důležitá úloha měst, avšak podíl městského obyvatelstva i městské ekonomiky byl velmi nízký. Nepodstatná a kolísavá byla i vývojová dynamika měst. V industriálním období dochází k růstové dynamice a k masovému rozvoji měst. S nástupem post-industriální éry je klasická forma růstu měst utlumena (Hampl, 2005).

Tento znak postindustriálního období nepotvrzuje vývoj počtu obyvatel v Plzni mezi roky 1991 a 2009. Zhruba až do roku 2004 dochází k poklesu počtu obyvatel, tedy k trendu, který by potvrzoval teorii o postindustriálním období. Ale od roku 2005 již dochází ke zcela odlišnému trendu, tedy k opětovnému přibývání počtu obyvatel. Pokračuje tedy klasická forma růstu města - koncentrace obyvatelstva. Koncentrace obyvatelstva do Plzně pokračuje i v případě relativních hodnot a sice podílu počtu obyvatel Plzně na celém Plzeňském regionu (okresy PM, PS, PJ a RO).

Graf č. 16:

Zdroj: ČSÚ, Statistické ročenky Plzeňského kraje

Je však třeba vnímat organizační systém osídlení v Plzeňském kraji jako specifický, zejména pro svoji výrazně monocentrickou strukturu. Plzeň se zhruba 170 000 obyvateli nemá ve svém zázemí (okresy Plzeň-sever, Plzeň-jih a Rokycany) žádné město které by mělo více než 15 000 obyvatel (největší Rokycany mají k 1.1. 2010 14 066 obyvatel). V okresech Plzeň-sever a Plzeň-jih, které tvoří nejbližší zázemí Plzně, jsou největšími městy s Přeštice a Nýřany s cca 7000 obyvateli. V celém Plzeňském kraji jsou pak druhým největším městem Klatovy s cca 22 000 obyvateli (ČSÚ, Statistická ročenka Plzeňského kraje, 2010)

S takto výrazně monocentrickým systémem osídlení nelze očekávat radikální změnu v organizačním systému osídlení, zejména pak v případě okresů Plzeň-sever a Plzeň-jih. I přesto by se v případě posunu od industriálního k postindustriálnímu městu nějaké změny projevit měly.

Nabízí se pak otázka, zda je zda je skutečně znakem post-industriální města utlumení klasické formy růstu města – koncentrace obyvatelstva. V případě Plzně by

bylo možné tento opětovný nárůst obyvatelstva zdůvodnit spíše re-industriální než post-industriální fází vývoje.

Organický systém prostorové organizace společnosti

Industriální éra je charakterizována zvyšováním prostorové mobility obyvatelstva, materiálů a informací. V post-industriálním období tento růst stále pokračuje, ale zatímco v industriální etapě dominoval koncentrační proces, a tudíž relativně jednostranná orientace pohybů, je v době post-industriální charakteristický rozvoj oboustranných pohybů (např. mezi jádrem a zázemím) (Hampl, 2005).

„Koncentrace jevů se tudíž proměňuje na koncentraci vztahů, migrace obyvatelstva ztrácí funkci koncentračního mechanismu a nabývají funkci procesu propojovacího, resp. integračního“ (Hampl, 2005 s. 22)

Podle těchto definic by se měl zvyšovat celkový objem dojížděky do zaměstnání a stěhování mezi jednotlivými okresy a měl by se změnit i poměr mezi vyjíždějícími a dojíždějícími mezi Plzní a ostatními okresy Plzeňského kraje. Ze striktně jednostranného (hierarchického) vztahu k oboustrannému (recipročním) vztahu.

Zachycení těchto obousměrných vztahů bude předmětem následujících částí této kapitoly. Na základě dojížděky do zaměstnání a stěhování mezi jednotlivými okresy Plzeňského kraje (v letech 1991 a 2001, respektive 1993 a 2007) se pokusím zachytit zda dochází k prohlubování obousměrných, vzájemných (recipročních) vztahů mezi okresy. Sledování těchto vztahů mezi jednotlivými městy Plzeňského kraje nebylo možné z důvodů příliš malých hodnot sledovaných ukazatelů. Proto jsou jako základní jednotky brány okresy. Aktuálnější informace o dojížděce do zaměstnání než ze Sčítání lidu, domů a bytů 2001 bohužel nejsou k dispozici. Sledované roky pro stěhování (1993 a 2007) jsou zvolené z důvodu specifické situace v roce 1991 (po sametové revoluci v roce 1989, nedocházelo k téměř žádnému stěhování). Aktuálnější data než z roku 2007 bohužel nejsou k dispozici.

Metodika měření organického systému prostorové organizace společnosti

Vztahy mezi okresy jsou v této diplomové práci hodnoceny pomocí dojížděky do zaměstnání a stěhování obyvatelstva. Vztahy jsou rozděleny na hierarchické a reciproční podle převažující složky v daném proudu mezi okresy. Reciproční složku získáme, když

2x vynásobíme menší proud mezi okresy, hierarchickou složku získáme když od vyššího proudu odečteme nižší (Polyreg)

$$\text{Reciproční složka } R = 2 * X_{iy},$$

$$\text{Hierarchická složka } H = X_{yi} - X_{iy}, \text{ pod podmínkou , že } X_{yi} > X_{iy}$$

Velikost těchto složek se pak vyjádří procentuálně z celkové sumy proudů mezi danými okresy. V této práci je pak daný vztah označen podle toho, která složka získala více než 50 %.

Nejjednodušší bude vysvětlit vše na příkladu. Mezi okresem Domažlice a okresem Klatovy dojíždí do zaměstnání 556 obyvatel. Z Domažlic do Klatov 321, z Klatov do Domažlic 235 obyvatel. Po zadání do vzorečku nám vyjde:

$$\text{Reciproční složka } R = 2 * 235 = 470,$$

$$\text{Hierarchická složka } H = 321 - 235 = 86$$

Z celkového proudu 556 obyvatel mezi okresy Domažlice a Klatovy tvoří reciproční složka 470 obyvatel a hierarchická složka 86 obyvatel. Procentuálně vyjádřeno 85 % pro reciproční složku, 15 % pro hierarchickou. Mezi okresy Domažlice a Klatovy tady panoval v roce 1991 silně reciproční vztah.

7.1 Dojížd'ka do zaměstnání mezi okresy Plzeňského kraje v roce 1991

Vztahy mezi okresy Plzeňského kraje na základě dojížd'ky do zaměstnání jsou poznamenané specifickou situací v okresech Plzeň-sever a Plzeň-jih, kdy ani jeden z těchto okresů nemá dominantní okresní město. Tyto okresy v podstatě tvoří zázemí Plzně. A proto jsou v silně hierarchicky podřízeném vztahu s Plzní.

Plzeň jako centrum Plzeňského kraje by teoreticky měla mít s ostatními okresy hierarchické vztahy, tím spíše že v této práci je Plzeň v roce 1991 považována za industriální. Když však opomeneme dva výše zmíněné specifické okresy (Plzeň-sever a Plzeň-jih) vychází ostatní vztahy mezi okresem Plzeň-město a ostatními okresy Plzeňského kraje jako relativně reciproční. V případě okresu Domažlice a Klatovy vychází sice vztah jako hierarchický, avšak reciproční složka se blíží k 50 % (45 a 49 %).

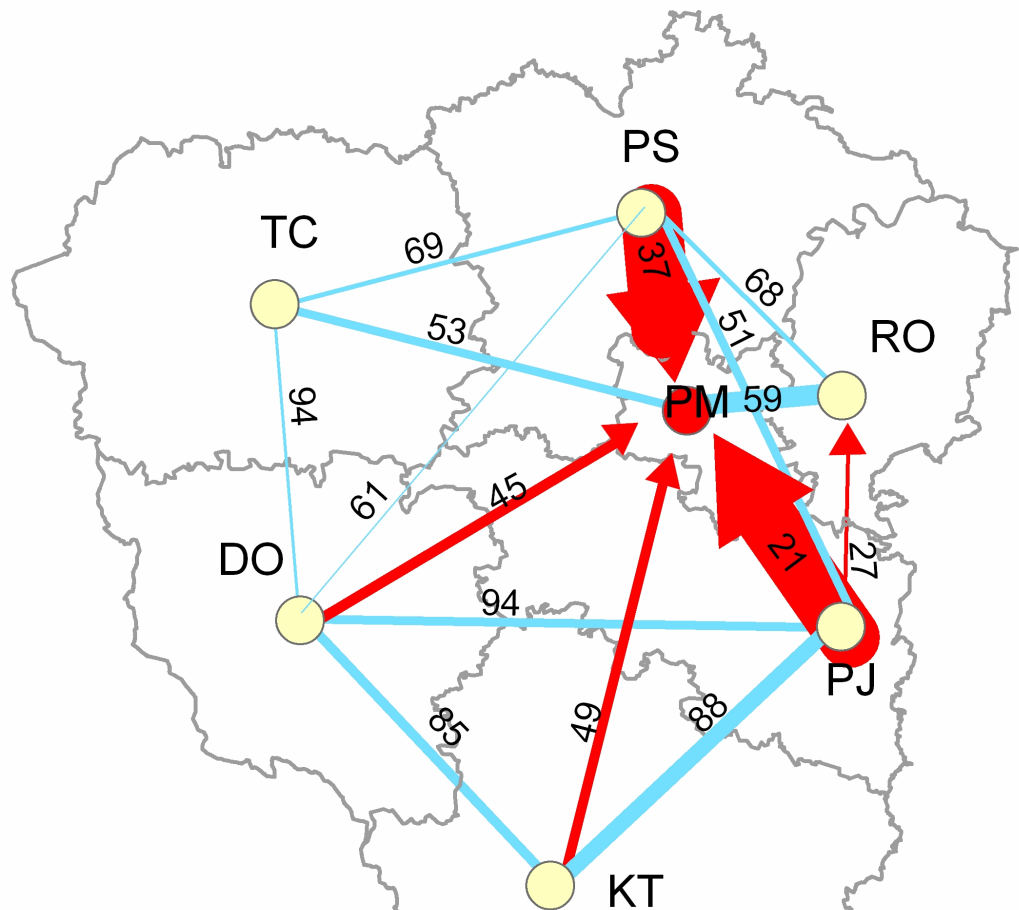
Vztah mezi okresem Plzeň-město a okresy Tachov a Rokycany je reciproční, což je především u okresu Tachov překvapující (428 obyv. reciproční, 383 obyv.hierarchická složka).

Vzájemné vztahy mezi okresy s výjimkou okresu Plzeň-město jsou až na vztah okresů Plzeň jih a Rokycany silně reciproční. Maximem je vztah mezi okresem Domažlice a Tachov, kdy reciproční složka tvoří celých 94 % ze celkové sumy proudů mezi těmito okresy.

Při sledování celkové sumy proudů mezi okresy (což je v mapách 1 až 4 znázorněno tloušťkou linie mezi okresy) se samozřejmě zcela vymykají okresy Plzeň-sever a Plzeň-jih. Při dodržení poměru mezi tloušťkou čáry a celkovou sumou proudů u ostatních vztahů a vztahů těchto specifických okresů s okresem Plzeň-město by tato linie zakryla polovinu mapy. Proto jsou tyto vztahy v mapě naznačeny jako nejsilnější, avšak poměr je kvůli přehlednosti map upraven. V absolutních číslech to dělá řádově celkovou sumu proudů ve stovkách obyvatel v případě ostatních okresů a zhruba 14 až 15 000 v případě okresu Plzeň-sever a Plzeň-jih.

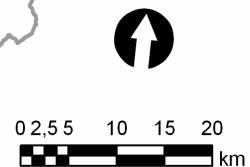
Kromě okresů Plzeň-město byly v roce 1991 ostatní okresy v silně recipročním vztahu a tedy jednoduše řečeno na stejné úrovni. Jedinou výjimkou je okres Plzeň-jih, který byl v silně hierarchicky podřízeném vztahu s okresem Rokycany.

Reciproční a hierarchické vztahy mezi okresy Plzeňského kraje v roce 1991 na základě dojížděky do zaměstnání

Legenda

- hranice okresů
- hierarchický vztah mezi okresy
- reciproční vztah mezi okresy
- 45** podíl reciproční složky na celkové sumě proudu mezi okresy (v %)

pozn.: tloušťka čáry přibližně znázorňuje velikost reciproční či hierarchické složky

Zdroj: vlastní zpracování podle SLDB 1991

7.2 Dojížd'ka do zaměstnání mezi okresy Plzeňského kraje v roce 2001

V roce 2001 je situace značně podobná. Společným rysem je zvýšení celkové sumy proudů mezi jednotlivými okresy. Plzeň si stále drží svojí hierarchicky nadřazenou pozici, i když ve vztahu s okresem Plzeň-jih došlo ke zvýšení reciproční složky z 21 % na 28 %. Ve vztahu s okresem Plzeň-sever je situace stále stejná (snížení reciproční složky o 1 %). Okres Rokycany se naopak stal hierarchicky podřízený, když z recipročního vztahu v roce 1991 se stává hierarchický vztah s podílem hierarchické složky 42 %.

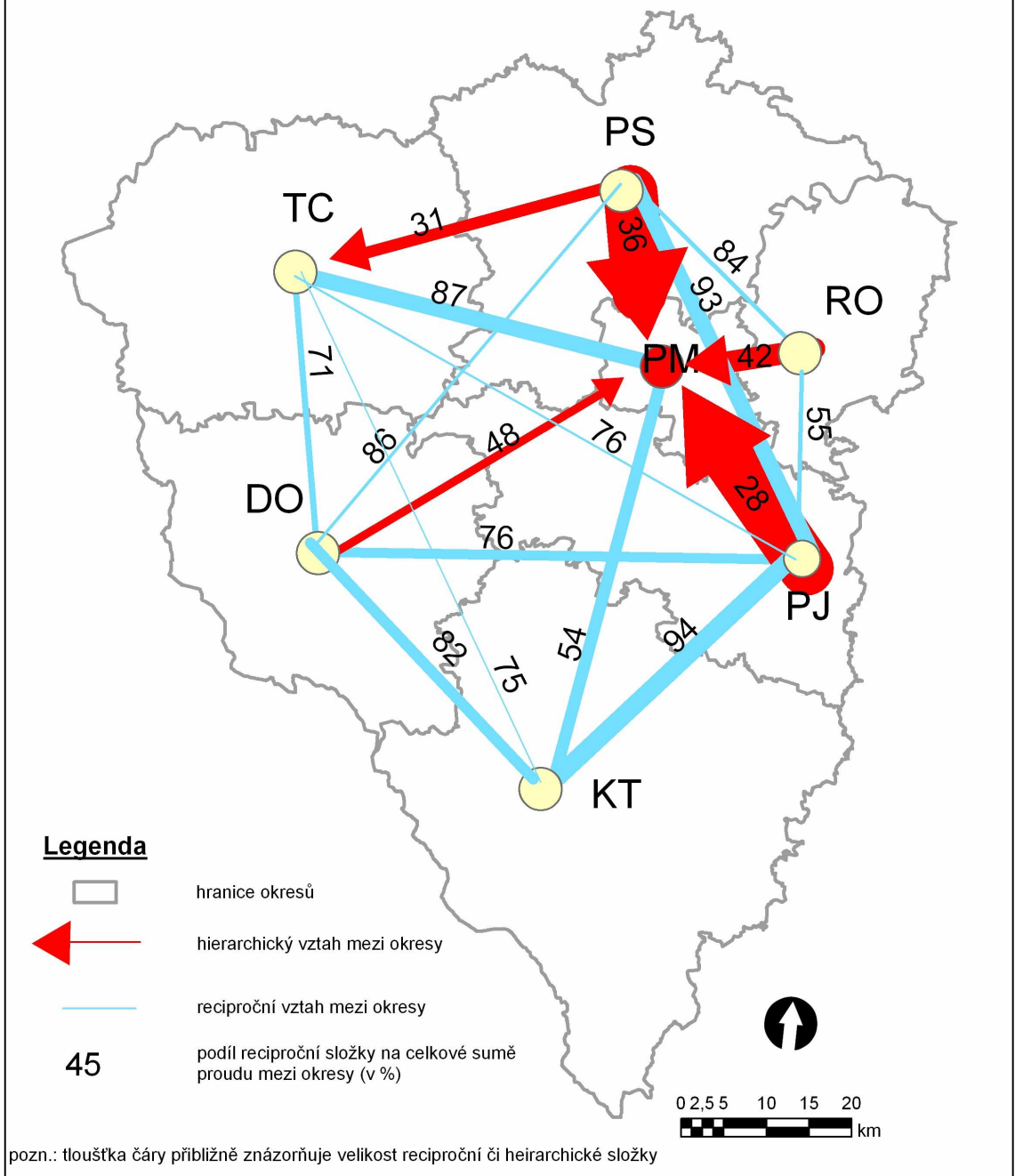
Vztah mezi okresy Plzeň-město a Klatovy se po překročení hranice 50 % reciproční složky, stal recipročním, tedy posun k organickému systému a post-industriálnímu městu. Okres Domažlice je stále hierarchicky podřízen, i když podíl reciproční složky se zvýšil z 45 na 48 %. Zajímavý je okres Tachov, který nejen že posílil svůj reciproční vztah s okresem Plzeň-město na 87 %, ale také je zřejmé navýšení celkové sumy proudů mezi těmito okresy.

Vztahy mezi ostatními okresy (vyjma okresu Plzeň-město) jsou stále silně reciproční. Jedinou výjimkou je vztah mezi okresy Plzeň-sever a Tachov, kdy Tachov potvrzuje svoje posílení ze vztahu s okresem Plzeň-město.

Jak tedy ohodnotit tyto výsledky a najít možný posun od industriální města (dynamického, hierarchického systému) k post-industriálnímu městu (organickému, recipročnímu systému)? Žádný jasný trend se zde nevyskytuje. Problémem samozřejmě může být krátké sledované období. 10 let je zřejmě málo na nějaké výrazné změny v uspořádání společnosti. Zajímavější výsledky by byly ze současných dat, případně z dat z nového Sčítání lidu, domů a bytů, které proběhne v roce 2011. Bohužel tato data zatím nejsou k dispozici.

Vztahy mezi okresem Plzeň-město a okresy Plzeň-jih a Plzeň-sever se zřejmě v dohledné době nezmění, leda že by nějaký výrazný investor založil podnik za administrativními hranicemi města Plzně a dokázal by přilákat velké množství zaměstnanců z Plzně. Jinak asi vztahy mezi těmito okresy z pohledu dojížd'ky do zaměstnání nikdy nebudou reciproční. Okres Rokycany vykazuje opačný trend než by se čekalo u organického systému, naopak okres Tachov tento trend podporuje. Okresy Domažlice a Klatovy se stále drží kolem hranice 50 % reciproční složky. Celkový výsledek je tedy nejednoznačný.

Reciproční a hierarchické vztahy mezi okresy Plzeňského kraje v roce 2001 na základě dojížděky do zaměstnání

Zdroj: vlastní zpracování podle SLDB 2001

7.3 Stěhování mezi okresy Plzeňského kraje v roce 1993

Stěhování obyvatel je další možnost jak zachytit vztahy mezi okresy a tím i analyzovat systém prostorové organizace společnosti zda je dynamický či organický. I když jsou celkové sumy proudů mezi jednotlivými okresy nižší než v případě dojížděky do zaměstnání, pořád je po podstatný zdroj informací o vztazích mezi okresy.

Jak již bylo řečeno výše, jsou v této práci zachycena data až z roku 1993 z důvodu specifické situace v nejbližších letech po sametové revoluci v roce 1989. I přes toto opatření však vychází všechny vztahy mezi okresy Plzeňského kraje výrazně reciproční. Zajímavá je situace u okresů Plzeň-sever a Plzeň-jih, které mají s okresem Plzeň-město naprosto reciproční vztah (98 a 100 % reciproční složky). S dalšími okresy Plzeňského kraje má okres Plzeň-město také výrazně reciproční vztahy – reciproční složka tvoří min 95 % vztahu (kromě okresu Domažlice – 83 %). Ale i v ostatních případech se jedná o hodnoty, které neklesají pod úroveň 80 % reciproční složky.

Tato situace je zřejmě způsobena specifikami a deformacemi způsobenými v období socialismu (HAMPL, 2005). V podstatě se jedná o naprosto organický systém prostorové organizace společnosti, který je indikátorem post-industriálního města, avšak v tomto případě jde asi spíše o deformaci způsobenou socialistickým vývojem společnosti.

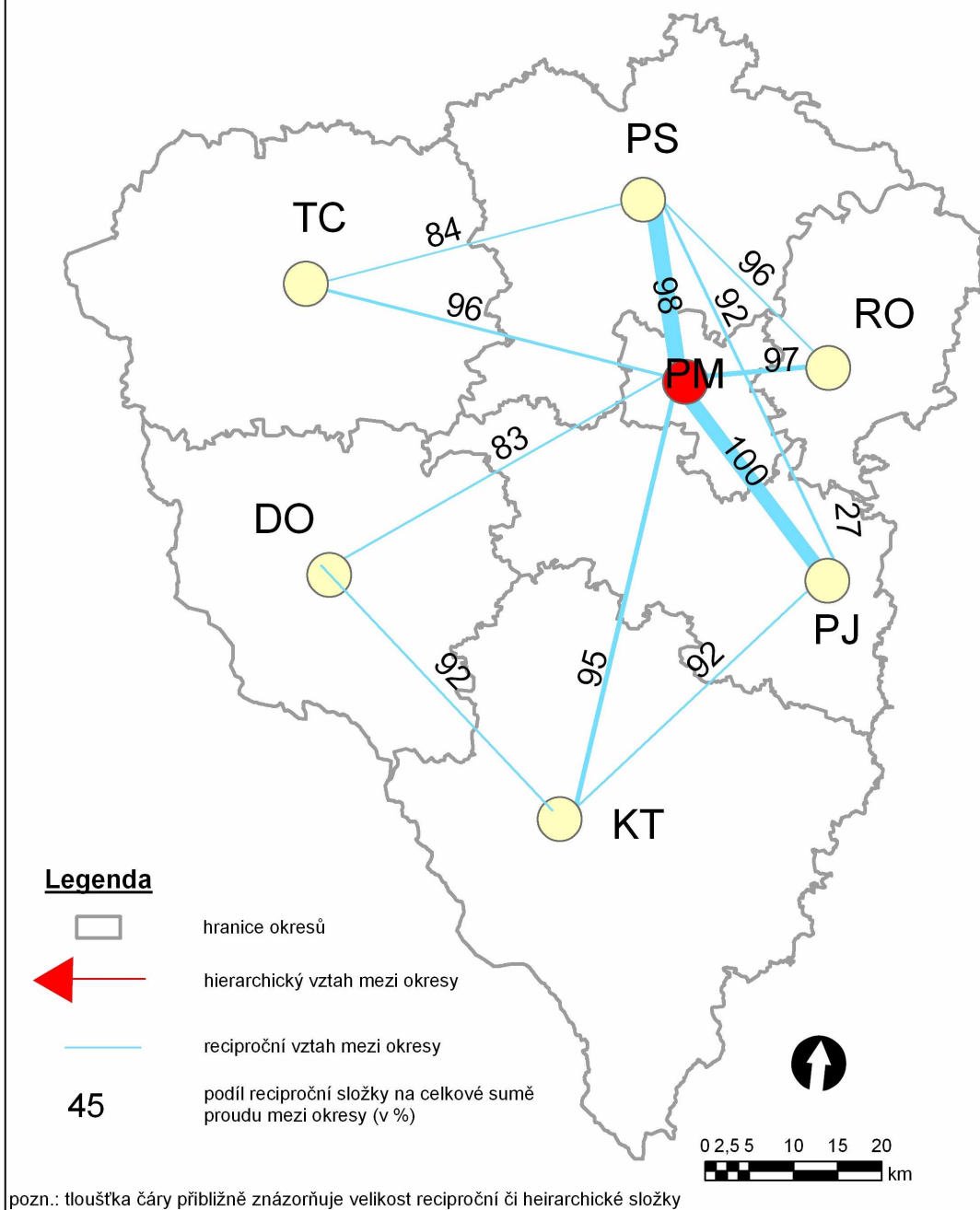
7.4 Stěhování mezi okresy Plzeňského kraje v roce 2007

V roce 2007 se již projevují určité změny oproti roku 1993, i když žádné dramatické rozdíly nevznikají. Pro lepší znázornění jsou v mapě č. 4 uvedeny jako hierarchické vztahy mezi okresy uvedeny ty, které nepřesáhly 75 % reciproční složky. I když se podle předchozí metodiky dají považovat stále za reciproční, v tomto případě představují jedinou změnu, které se udála. Bez tohoto pozměněného označení by všechny vztahy byly stále reciproční.

Tento jediný výraznější pokles reciproční složky nastal tedy v případě vztahu okresu Plzeň-město s okresy Plzeň-sever, Plzeň-jih, Tachov a Klatovy. Dále ještě mezi okresy Tachov a Domažlice. Ve všech těchto případech došlo ke snížení reciproční složky pod 75 %. V případě okresů Plzeň.sever a Plzeň-jih se zřejmě jedná o vliv suburbanizace. Z hlediska stěhování tedy okres Plzeň-město ztrácí v hierarchii okresů Plzeňského kraje své postavení. Jestliže v roce 1993 lze považovat v důsledku organického systému všechny okresy za stejně důležité (na stejné hierarchické úrovni), pak v roce 2007 se objevují na náznaky hierarchického systému, avšak s nejednoznačným centrem. Pro vzdálenější okresy Klatovy a Tachov se okres Plzeň-město stává cílem stěhování, zároveň však se více lidí stěhuje z okresu Plzeň-město do okolních okresů, hlavně Plzeň-sever a Plzeň-jih.

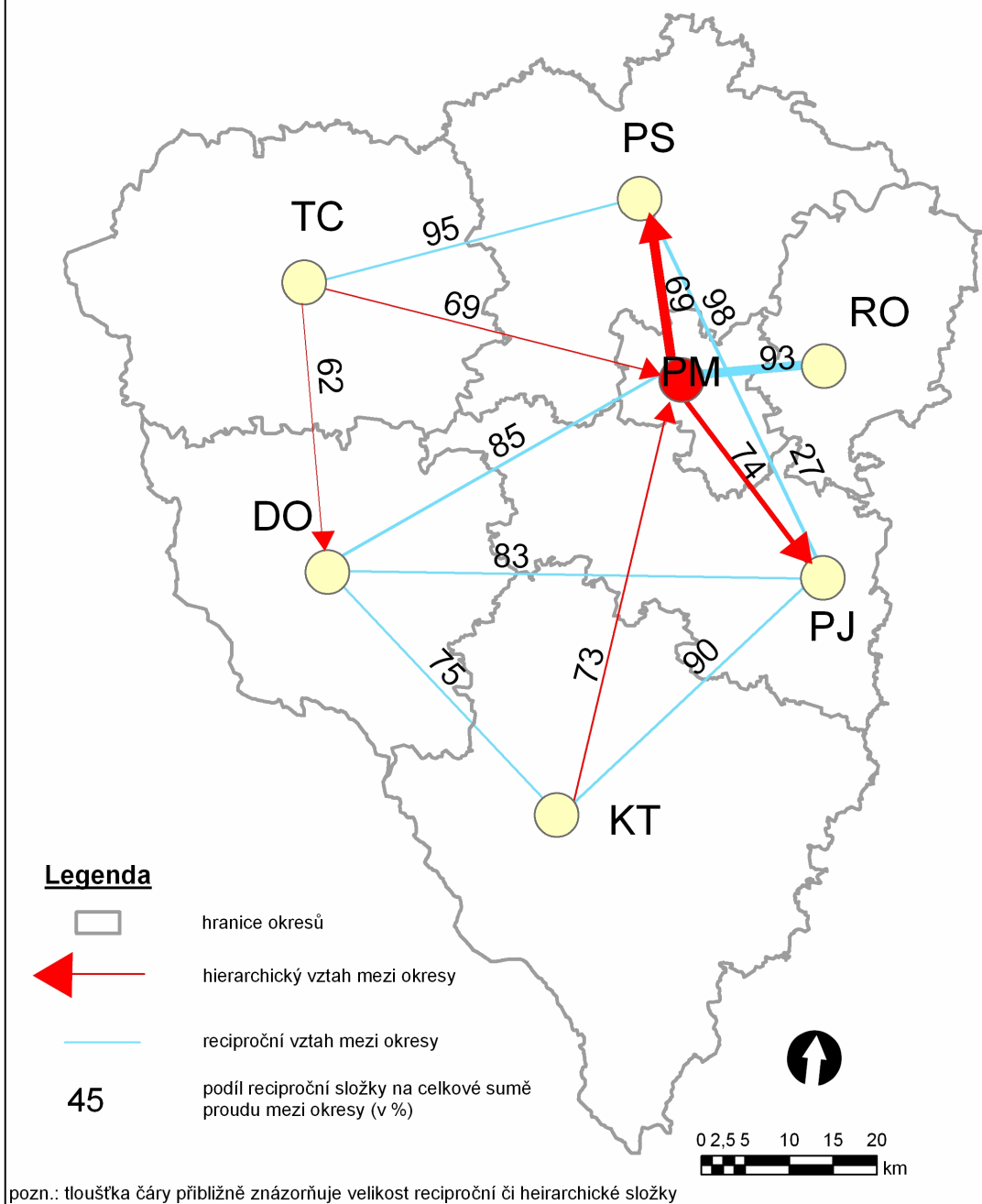
Při analýze stěhování obyvatel mezi okresy Plzeňského kraje v letech 1993 a 2007 se nepotvrdil posun od dynamického k organickému systému prostorové organizace společnosti. Celá tato analýza byla ovlivněna deformovaným počátečním stavem v roce 1993, kdy z hlediska stěhování v podstatě existoval organický systém. Při dynamickém systému v roce 1993 by nastalé změny potvrzovaly přechod k organickému systému prostorové organizace společnosti a tím i post-industriálnímu městu. Takto však nelze jednoznačně říci o zdá se jedná o organický systém systému prostorové organizace společnosti či nikoliv.

Reciproční a hierarchické vztahy mezi okresy Plzeňského kraje v roce 1993 na základě stěhování

Zdroj: ČSÚ, Vnitřní stěhování v ČR 1991 až 2007, vlastní zpracování

Reciproční a hierarchické vztahy mezi okresy Plzeňského kraje v roce 2007 na základě stěhování

Zdroj: ČSÚ, Vnitřní stěhování v ČR 1991 až 2007, vlastní zpracování

8. POSTINDUSTRIÁLNÍ LOKALITY

Předmětem této kapitoly je najít v Plzni určité lokality, který je možno označit za postindustriální. Nejedná se o přesné empirické vymezení, jde spíše o zamyšlení, které lokality v Plzni jsou postindustriální. Přístup k této problematice je široký, záleží na úhlu pohledu. Malcolm Miles označuje za postindustriální znak města rozvoj nábřeží a okolí. Uvádí to na příkladu mnoha měst (Londýn, Liverpool, Cardiff, Dublin, Barcelona, Melbourne). Miles tyto lokality označuje jako transformující se oblasti upadajícího průmyslu na oblasti nové prosperity (*..transformation of districts of industrial decline into areas a new prosperity.*) (Miles, 2004)

Tato kapitola je zaměřena na lokality, které zůstaly ve městě po ukončení průmyslové výroby. V podstatě se jedná o brownfields. Důležité však je, jakým způsobem se tyto lokality využívají v dnešní době. Pomocí této definice pak lze tyto lokality rozdělit na 3 druhy:

1. postindustriální lokality – nevyužívané
2. postindustriální lokality – regenerované
3. reindustriální lokality

Nevyužívané postindustriální lokality, jsou takové brownfields, které stále ještě čekají na nové využití, které by se dalo označit jako postindustriální (kanceláře, výzkum, vzdělání apod.). V Plzni jsou příkladem takovéto lokality Kasárna Plzeň-Slovany, která jsou již 15 let prázdná, v dezolátním stavu, část byla zdemolována. Areál by měl v budoucnu sloužit pro bydlení, administrativní budovy a vytvoření zařízení pro lokalizace investic v oblasti znalostní ekonomiky (Czechinvest, 2010b), což odpovídá postindustriálnímu využití.

Příkladem již regenerované postindustriální lokality je Avalon Business Center, které bylo vybudováno na místě bývalého tiskařského areálu. V současné době je hlavní využití jako kanceláře a obchody. Další lokalitou je jediná budova v Plzni, která je využívána pouze pro kancelářské prostory – budova bývalého Hutního projektu Plzeň, dnes BCB-development, a.s.

Re-industriální lokalita, která naprosto neodpovídá teorii o postindustriálním městě, je lokalita areálu Škoda. V současné době panuje snaha, aby se toto tradiční

průmyslové území změnilo na moderní průmyslovou ekologicky nezatíženou zónu (UKR, 2010d). Od roku 2005 probíhá výstavba nájemních hal o celkové ploše 60 000 m².

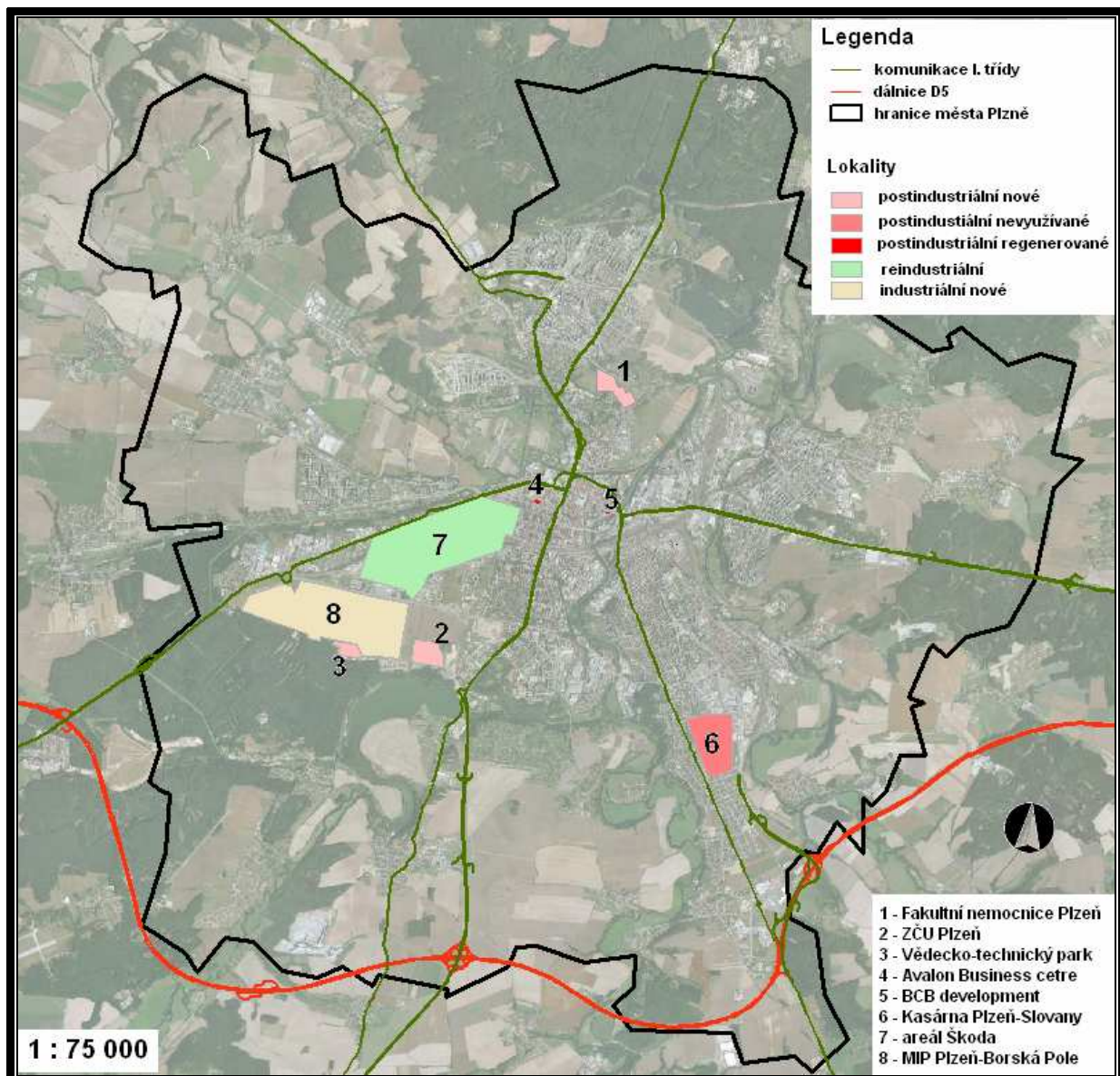
Dalšími lokalitami jsou nové industriální lokality a nové postindustriální lokality. Shodným rysem těchto lokalit je, že byly vybudovány na zelené louce bez předchozího využití. Nejvýznamnějším příkladem nové industriální lokality je Městský industriální park Plzeň-Borská pole, který navazuje na areál Škoda. Podle názvu se jedná o industriální lokalitu, avšak podle výsledků této práce jsou v MIP Plzeň-Borská Pole umístěny i podniky, které se zabývají technologicky náročným zpracovatelským průmyslem.

Jako novou postindustriální lokalitu lze označit areál Západočeské univerzity na Borských polích, Vědecko-technický park v jeho sousedství a areál fakultní nemocnice Plzeň. Univerzitu, protože již Bell považoval univerzitu za typickou postindustriální společnost, Vědecko-technický park, protože věda a výzkum jsou jedním z hlavních znaků postindustriální společnosti a Fakultní nemocnici

Plzeň nelze zcela srovnávat s výše uvedenými městy, které uvádí Malcolm Miles. Všechno to jsou přístavní města, v nichž byly nábřeží typickou industriální lokalitou, která se nacházela v centru města. Tato lokalita se pak při přechodu k postindustriálnímu městu výrazně měnila a ztrácela svůj industriální význam. V případě Plzně nelze nábřeží označit za typicky industriální lokalitu. Určitou podobu však lze spatřit u areálu Škoda, který také zasahuje do blízkosti středu města a byl typickou industriální lokalitou. Místo řeky (moře) však byla lokalizačním faktorem železnice. A tak místo postindustriálního využití dochází, na rozdíl od měst zmiňovaných Malcolmem Milesem, k opětovnému využití lokality pro výrobu – re-industrializaci.

Pro Plzeň jsou tedy charakterické 2 poznatky – jednak re-industrializace areálu Škoda, která se nehodí do konceptu postindustriálního města a výhodná lokalizace MIP Plzeň-Borská Pole vzhledem k areálu Škoda, ZČU a Vědecko-technickému parku. Takováto lokalita se hodí k uplatňování výsledků z výzkumu a vývoji v praxi.

Mapa č. 5: Postindustriální, industriální a re-industriální lokality v Plzni

Zdroj: vlastní zpracování

9. ZÁVĚR

Hlavním cílem diplomové práce bylo ukázat, zde se město Plzeň již nachází v postindustriální fázi svého vývoje. Protože je tento základní cíl obsáhlý, byly v této práci definovány ještě dílčí otázky:

1. jakou strategii zvolila Plzeň na počátku 90. let 20. století?
2. k jakému vývoji vedla takto zvolená strategie Plzně?
3. změnila se mezi roky 1991 a 2001 struktura ekonomických činností v Plzni?
4. zaujímá město Plzeň z ekonomického pohledu výjimečné postavení v souboru krajských měst České republiky?
5. jaké odvětví ekonomiky je pro Plzeň nejdůležitější?
6. jak je Plzeň vnímána zahraničními investory?
7. je systém prostorové organizace společnosti v Plzeňském kraji stále dynamický, nebo již organický?

Jak napovídá otazník v názvu práce, není cílem této diplomové práce vytvoření přesné definice postindustriálního města, ale zjistit zda lze Plzeň ve srovnání s ostatními krajskými městy České republiky nazývat postindustriálním městem.

V této práci byly použity 4 základní metody k nalezení odpovědí na výše zmíněné otázky. Za prvé sledování strategie Plzně na začátku 90. let 20. století, za druhé sledování ekonomické struktury (podíl zaměstnanosti v technologicky náročném průmyslu, podíl zaměstnanost ve znalostně náročných službách, podíl znalostní třídy, podíl zaměstnanosti ve vědě a výzkumu, podíl terciérně vzdělaných osob), za třetí sledování struktury přímých zahraničních investic směřujících do krajských měst a za čtvrté sledování systému prostorové organizace společnosti v Plzeňském kraji.

Tyto metody byly použity, protože změna ekonomické a společenské struktury je základním kritériem ať již postindustriální společnosti, či města. Opakuje se u většiny autorů (Bell, 1973, Jayne, 2006, Savitch, 2008). PZI velmi ovlivňují ekonomiku celé ČR i jednotlivých měst a systém prostorové organizace společnosti nabízí odlišný a zajímavý pohled na postindustriální město.

V první části této práce je uvedeno obecné zarámování dané problematiky. Zde jsou nastíněny různé pohledy od různých autorů na postindustriální společnost a

postindustriální město. Jako hlavní autor byl v této práci použit Daniel Bell, který jako první použil označení postindustriální společnost. Dále jsou zde použity koncepty informační a znalostní společnosti. V další kapitole jsou popsány důvody vzniku a vývoje Plzně jako industriálního města až do období transformace. V období transformace dochází k výrazné změně ve struktuře průmyslu v Plzni. Zatímco v roce 1989 byla Plzeň nejvíce specializovaná (dle počtu zaměstnanců) na průmysl strojírenský, o něco méně i průmysl papírenský a polygrafický, stejně tak i potravinářský (Baštová, Toušek 2005); v roce 2006 již můžeme hovořit o výrazné specializaci města na elektrotechnický průmysl

Ve druhé části této práce je zkoumána strategie Plzně po roce 1989. Strategie, kterou město Plzeň zvolilo po roce 1989 nelze jednoduše nazvat industriální, či postindustriální. Základním záměrem správy města Plzně na počátku 90. let 20. století bylo transformovat a diverzifikovat ekonomickou základnu města a eliminovat tak dlouholetou závislost ekonomiky města na jednom velkém zaměstnavateli a na oborech těžkého strojírenství závodu Škoda Plzeň.

Největší obavy panovaly okolo výrazného propouštění právě ze závodu Škoda Plzeň. Proto vznikl Městský industriální park Plzeň Borská Pole, který měl za cíl transformovat a diverzifikovat ekonomickou základnu města a zároveň zaměstnat propuštěné zaměstnance, aby se předešlo sociálním nepokojům. Po úspěšném naplnění MIP Plzeň Borská Pole mohlo dojít na další cíle, které lze označit za postindustriální – podpora Západočeské univerzity, Fakultní nemocnice, založení Vědeckotechnického parku. Situace v Plzni po roce 1989 byla taková, že nebylo možné zapomenout na dosavadní industriální vývoj a zcela se zaměřit na jiné odvětví ekonomiky.

Třetí částí diplomové práce je zaměřena na současné profil města Plzně se zaměřením na strukturu ekonomických činností. Podle struktury průmyslu lze Plzeň, ve srovnání s ostatními krajskými městy, považovat za postindustriální město. Podíl zaměstnanosti v technologicky náročného zpracovatelského průmyslu na celém sektoru průmyslu činí 38,7 %, což je vysoké číslo. Naopak podíl zaměstnanosti v těžkém průmyslu je malý (21,4 %).

Podle struktury služeb naopak Plzeň nevykazuje žádné výjimečné hodnoty. Zcela zapadá do průměru krajských měst a nelze být tedy považováno za postindustriální město. Podobné výsledky vycházejí i u podílu znalostní třídy (knowledge class) ve společnosti. Plzeň se drží uprostřed zkoumaného souboru měst a nijak nevybočuje. V

zaměstnanosti ve výzkumu a vývoji a výdajů na výzkum a vývoj Plzeň zaujímá 3 místo mezi krajskými městy, což odpovídá konceptu postindustriálního města.

Podle struktury terciérně vzdělaných osob je Plzeň spíše industriálním než postindustriálním městem. Z hlediska podílu terciérně vzdělaných osob na ekonomicky aktivních obyvatelích Plzeň nijak nevyniká, podíl osob terciérně vzdělaných v technických vědách je dokonce třetí nejvyšší – opět známka spíše industriálního města. Také struktura studentů ZČU je spíše industriální. 29 % studentů studuje technické vědy. I když celkovou pestrostí studovaných oborů naznačuje snahu o uspokojení co největšího počtu studentů. Což naznačuje snahu o co největší rozšiřování vzdělání – znak postindustriální společnosti.

Mezi 10 největších zaměstnavatelů v Plzni se řadí dva, kteří spadají do technologicky náročného zpracovatelského průmyslu. Jedná se o zahraniční firmy sídlící v MIP Plzeň Borská Pole - YAZAKI WIRING Technologies Czech, s.r.o a Panasonic AVC Networks Czech, s.r.o. Tento výsledek potvrzuje vysokou zaměstnanost v technologicky náročném zpracovatelském průmyslu v Plzni.

Z pohledu přímých zahraničních investic směřujících do Plzně je situace jednoznačná. 96 % PZI, zprostředkovaných agenturou Czechinvest, směřuje do výroby, což je opět znak industriálního města. V případě přímých domácích investic je podíl investic do technologických center poněkud vyšší než u PZI (8 % oproti 3,4 %), což ukazuje na určitý rozdíl mezi vnímáním Plzně ze strany zahraničních a domácích investorů.

Při zkoumání systému prostorové organizace společnosti se nedošlo k žádným jednoznačným výsledkům. Z hlediska dojížděky do zaměstnání byly vztahy mezi okresy Plzeňského kraje již v roce 1991 dost reciproční. Kromě okresů Plzeň-sever a Plzeň-jih, které mají specifické postavení. V roce 2001 se situace nijak výrazně nezměnila. Tedy nelze konstatovat žádný posun od dynamického k organickému systému prostorové organizace společnosti. Z hlediska stěhování je situace ještě více nejednoznačná. V roce 1993 byly vztahy mezi okresy Plzeňského kraje značně reciproční, avšak místo organického systému a postindustriální společnosti lze spíše usuzovat na specifika doby po samotové revoluci a deformace z období socialismu. V roce 2007 se již projevuje suburbanizace a tedy posun k hierarchickým vztahům mezi okresy Plzeň-sever, Plzeň-jih a okresem Plzeň-město. V žádném případě se však nejedná o organický systém prostorové organizace společnosti.

A jaké jsou tedy odpovědi na výše uvedené dílčí otázky?

1. Strategie, kterou město Plzeň zvolilo po roce 1989 nelze jednoduše nazvat industriální, či postindustriální. Spíše jí lze charakterizovat jako nejprve industriální a po splnění industriálních cílů (MIP Plzeň Borská Pole) postindustriální (ZČU, FN, Vědeckotechnický park)
2. Takto zvolená strategie vedla k nízké nezaměstnanosti v Plzni a k velkým změnám ve struktuře plzeňského průmyslu.
3. Struktura ekonomických činností se změnila výrazně, zejména pak struktura průmyslu. Struktura služeb nevybočuje ze souboru krajských měst.
4. Podle metod použitých v této práci nezaujímá Plzeň žádné výjimečné postavení v souboru krajských měst. Pouze z hlediska podílu zaměstnanosti v technologicky náročném zpracovatelském průmyslu zaujímá 3 místo.
5. Pro Plzeň je stále nejdůležitějším odvětvím průmysl.
6. Zahraničními investory je Plzeň stále vnímána jako industriální město
7. Systém prostorové organizace společnosti v Plzeňském kraji nelze nazvat dynamickým ani organickým, ani nelze najít změny, které by napovídaly posunu k organickému systému

Samozřejmě nelze brát metody použité v této práci jako jediná kritéria postindustriálního města, ale pouze jako jeden z mnoha možných pohledů na danou problematiku. Navíc od roku 1989 zatím uplynula krátká doba na vytvoření výraznějších změn. Nejnovější informace použitelné pro tuto práci jsou dostupné pouze ze Sčítání lidu, domů a bytů 2001, tedy již 9 let staré. Určitě by bylo zajímavé provést podobné srovnání krajských měst i po Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Teoretická literatura

- BAŠTOVÁ, M., DOKOUPIL, J. (2010): Negativní dopady přímých zahraničních investic na trh práce města Plzně. *Geografie*, 115, č. 2, s. 188–206.
- BAŠTOVÁ, M., TOUŠEK, V. (2005): Brněnský a plzeňský průmysl po roce 1989. Sborník příspěvků VIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. ESF MU, Brno, s. 15–22
- BELL, D. (1999): *Kulturní rozpory kapitalismu*. 1.vyd. Sociologické nakladatelství, Praha, 335 s.
- BELL, D. (1973): *The coming of post-industrial society: a venture in social forecasting*. 1.vyd. New York: Basic Books, 507 s.
- BLAŽEK, J. (2001): Velké firmy a subjekty progresivního terciéru jako aktéři regionálního rozvoje v ČR, In Hampl, M. (ed.): *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecné teorie*, Př. F UK v Praze, Praha, s. 227-249
- DRUCKER, P. (1992): *The Age of Discontinuity*, Heinemann, New Jersey, 369 s.
- HAMPL, M. (1971): *Teorie a komplexity a diferenciaci světa: se zvláštním zřetelem na diferenciaci geografickou*. 1. vyd., Universita Karlova, Praha. 183 s.
- HAMPL, M., JEŽEK, J., KÜHNEL, K. (1978): *Sociálně-geografická rajonizace ČSR*. Československá demografická společnost při ČSAV, Praha.. 304 s.
- HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNEL, K. (1989): *Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR*. 1. vyd., Univerzita Karlova, Praha. 255 s.
- HAMPL, M. a kol., (2005): *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*, UK Praha 328 s.
- HAMPL, M. (2005): *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. DemoArt pro Univerzitu Karlovu, Přírodovědeckou fakultu, Praha. 147 s.
- HALL, P. (1997): *Modelling the Post-industrial City*, *Futures*, roč. 29, č. 4/5, , s. 311-322.
- HALL, P. (1999): *The future of cities*, *Computers, Environment and Urban Systems*, č. 23, s. 173 – 185.
- CHALUPA, P., HÜBELOVÁ, D. (2007): *Současný fázový společenský posun a ČR*, Brno, 236 s.

- INGLEHART, R. (1997): R. Modernization and Postmodernization Princeton University Press, Chichester, 325 s.
- JAYNE, M. (2006): Cities and Consumption, Routledge, New York. 255 s.
- MASUDA, Y. (1981): The Information Society as Postindustrial Society. Bethesda MD: World, 155 s.
- MUSIL, J. (1977): Urbanizace v socialistických zemích, nakladatelství Svoboda, Praha, 232 s.
- NOVÁK, M. (2005): Mezi primátem politiky a ekonomickým rozvojem: Aronova sociologická koncepce industriálních společností, Sociologický ústav AV ČR, Praha 2005, 21 s.
- MATOUŠKOVÁ, Z. (2008): Kvalita lidských zdrojů. In: Konkurenční schopnost České republiky 2008-2009, Praha, Linde, 2010, s. 460.
- MATUŠKOVÁ, A., NOVOTNÁ, M. (2007): Geografie města Plzně. ZČU, Plzeň, s. 119–129.
- MILES, M., (2004): Urban Avant-Gardes, Art, Architecture and Change, Routledge, New York, 238 s.
- NORA, S., MINC, A. (1981): The Computerization of Society, London, 289 s.
- PROJEKT POLYREG – podpora polycentrického regionálního rozvoje, MMR – členové řešitelského týmu: Mulíček O., Sýkora L., Maier K., Seidenglanz D., Daněk P., Grill S., Nosek V., Hubl R., Olšová I., Illík J., Sýkorová I., Drda F.
- PŘÍMÉ ZAHRANIČNÍ INVESTICE – příručka pro místní samosprávu, Regionální rozvojová agentura jižní Moravy, 2005, 54 s.
- REICH, R. (1995): Dílo národů. Příprava na kapitalismus 21. století. Praha: Prostor. 462 s.
- SAVITCH, H. V. (2008), Cities in a Time of Terror – Space, Territory, and Local Resilience, M. E. Sharpe, 244 s.
- SOUKUP A KOL. (2005): Nová teorie ekonomiky a managementu organizací a jejich adaptační procesy, MŠMT, výzkumný projekt
- SPĚVÁČEK, V. (2002): Transformace české ekonomiky – politické, ekonomické a sociální aspekty. Linde, Praha, 525 s.
- SRHOLEC, M.: Přímé zahraniční investice v České republice: teorie a praxe v mezinárodním srovnání. 1. vyd., Linde, Praha, 2004. 171 s.
- STEHR, N. (1995): Knowledge Societies. London, Sage. 235 s.
- STEHR, N. (2001): A World Made of Knowledge. Society. London, 355 s.

ŠUBRT J. A KOL. (2008): Soudobá sociologie III. Diagnózy soudobých společností, Karolinum, 315 s.

TOFFLER, A. (1980): The Third Wave. New York: Bantam Books. 537 s.

TOFFLER, A., TOFFLEROVÁ, H., (2001): Nová civilizace; Třetí vlna a její důsledky. Praha: Dokořán, 125 s.

TOURAINÉ, A. (1988): Return of the Actor: Social Theory in Postindustrial Society. Mineapolis: University of Minnesota Press.

ÚZEMNÍ PLÁN MĚSTA PLZNĚ, 1995

VESELÝ, A. (2004): Společnost vědění jako teoretický koncept, Centrum pro sociální a ekonomické strategie, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova, Praha, Sociologický ústav AV ČR, Praha

VÝROČNÍ ZPRÁVA O ČINNOSTI Západočeské univerzity v Plzni, 2008

VÝROČNÍ ZPRÁVA O ČINNOSTI Univerzity palackého v Olomouci, 2008

VÝROČNÍ ZPRÁVA O ČINNOSTI Jihočeské univerzity v českých Budějovicích, 2008

VÝROČNÍ ZPRÁVA O ČINNOSTI Technické univerzity v Liberci, 2008

ZÁSADY PRO LOKALIZACI INVESTORŮ V MĚSTSKÉM INDUSTRIÁLNÍM PARKU PLZEŇ BORSKÁ POLE, Útvar koncepce a rozvoje, Schváleno usnesením Rady města Plzně č. 317 ze dne 13. 6. 1996 19 s.

ZPRÁVA O STAVU MĚSTA 2007, Útvar koncepce a rozvoje, Plzeň, 76 s.

Internetové zdroje:

BCB, fotogalerie [online, cit. 15. 8. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.bcbplzen.cz/cs/budova/fotogalerie>>.

CZECHINVEST, 2010. Technologická centra a centra strategických služeb [online, cit. 25. 5. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.czechinvest.org/uzavrene-programy-technologicka-centra-a-centra-strategickyh-sluzeb>>.

CZECHINVEST, 2010a. Projekty agentury Czechinvest [online, cit. 3. 7. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.czechinvest.org/podpora-investic>>.

CZECHINVEST, 2010b. Brownfieldy v Plzeňském kraji [online, cit. 5. 7. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.czechinvest.org/brownfieldy-v-plzenskem-kraji>>.

ČSÚ, Statistické ročenky Plzeňského kraje za jednotlivé roky [online, cit. 1. 7. 2010]. Dostupné z WWW:

<[http://www.czso.cz/csu/katalog.nsf/krajehledat?SearchView&count=20&searchorder=1&searchfuzzy=1&query=\(\(ro%20C4%20Denka\)\)%20and%20\(FIELD%20DatabaseName](http://www.czso.cz/csu/katalog.nsf/krajehledat?SearchView&count=20&searchorder=1&searchfuzzy=1&query=((ro%20C4%20Denka))%20and%20(FIELD%20DatabaseName)

%20CONTAINS%20xp)&sr=kraj&sa=xp&database=all&kraje=all&skupiny=all&start=1>.

ČSÚ, Věda a výzkum v regionálním pohledu 2007 [online, cit. 27. 4. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/p/1376-07>>.

ČSÚ, Vnitřní stěhování v ČR 1991 až 2007 [online, cit. 27. 4. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/p/4029-05>>.

ČSÚ, Výběrové šetření pracovních sil, 2010 [online, cit. 13. 6. 2010].

Dostupné

z WWW:<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/3_osoby_s_ukonceny_terciarnim_vzdelanim_podle_veku>.

UKR, 2010. Investice v Plzni [online, cit. 14. 7. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.ukr.plzen.eu/informace-pro-investory/investujte-v-plzni.aspx>>.

UKR, 2010a. Městský industriální park Plzeň Borská Pole [online, cit. 18. 7. 2010]. Dostupné z WWW: <http://archivukr.plzen.eu/rozvojove_projekty_MIPBP_cz.php>.

UKR, 2010b. Vývojová a technologická centra [online, cit. 1. 8. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://ukr.plzen.eu/informace-pro-investory/profil-plzne/vyvojova-a-technologicka-centra/vyvojova-a-technologicka-centra.aspx>>.

UKR, 2010c. Největší zaměstnavatelé [online, cit. 23. 6. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://ukr.plzen.eu/informace-pro-investory/profil-plzne/nejvetsi-zamestnavatele/nejvetsi-zamestnavatele.aspx>>.

UKR, 2010d. Průmyslová zóna Škoda Plzeň [online, cit. 15. 7. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.ukr.plzen.eu/probihajici-rozvojove-projekty/soukrome-projekty/prumyslova-zona-skoda-plzen/prumyslova-zona-skoda-plzen.aspx>>.

UKR, 2010e. Úspěšně realizované městské projekty [online, cit. 12. 4. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://ukr.plzen.eu/informace-pro-investory/investujte-v-plzni/uspesne-realizovane-mestske-projekty/uspesne-realizovane-mestske-projekty.aspx>>.

VĚDA A VÝZKUM V REGIONÁLNÍM POHLEDU 2007 [online, cit. 27. 4. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/p/1376-07>>.

VÝROČNÍ ZPRÁVA FN PLZEŇ 2006 [online, cit. 18. 7. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.fnplzen.cz/dokumenty/rocnky/vz2006.pdf>>.

ZLATUŠKA, J. 2000. Informační společnost a nová ekonomika. Podkladová studie č. 20. k Strategii rozvoje lidských zdrojů pro Českou republiku. Praha: NVF [online, cit. 28. 7. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.nvf.cz/strategie/index.htm>>

Statistické zdroje:

SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ 1991

SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ 2001

SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ K 1. 3. 2001 - obyvatelstvo, byty, domy a domácnosti – Brno, ČSÚ, 2003

SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ K 1. 3. 2001 - obyvatelstvo, byty, domy a domácnosti – České Budějovice, ČSÚ, 2003

SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ K 1. 3. 2001 - obyvatelstvo, byty, domy a domácnosti – Hradec Králové, ČSÚ, 2003

SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ K 1. 3. 2001 - obyvatelstvo, byty, domy a domácnosti – Jihlava, ČSÚ, 2003

SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ K 1. 3. 2001 - obyvatelstvo, byty, domy a domácnosti – Karlovy Vary, ČSÚ, 2003

SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ K 1. 3. 2001 - obyvatelstvo, byty, domy a domácnosti – Liberec, ČSÚ, 2003

SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ K 1. 3. 2001 - obyvatelstvo, byty, domy a domácnosti – Olomouc, ČSÚ, 2003

SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ K 1. 3. 2001 - obyvatelstvo, byty, domy a domácnosti – Ostrava, ČSÚ, 2003

SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ K 1. 3. 2001 - obyvatelstvo, byty, domy a domácnosti – Pardubice, ČSÚ, 2003

SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ K 1. 3. 2001 - obyvatelstvo, byty, domy a domácnosti – Plzeň, ČSÚ, 2003

SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ K 1. 3. 2001 - obyvatelstvo, byty, domy a domácnosti – Ústí nad Labem, ČSÚ, 2003

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Investoři v lokalitě Městský industriální park Plzeň Borská pole k 31. 12. 2007

AIG/Lincoln CZ	M-Kavis Plzeň
Alfmeier CZ	OBI market
Astric	Panasonic AVC Network Czech
Atan – Marek Javorský	Pavel Vít
BIC Plzeň	Porsche Inter Auto CZ
Brzdy Baumrukr	Precision Castparts CZ
Daiho (Czech)	Property Podnikatelská (dříve: Schneider Plzeň)
Daikin Industries Czech Republic	Pro Truck autopříslušenství
Driessen Interiery	Redimax
Fridanair	Seele CZ
Fuji Koyo Czech	Sekolab
Hofmann CZ	Technocrane
Hofmeister	Tesco Česká republika
Intersoft Holding	Typos, tiskařské závody
Izopol Dvořák	ZF Engineering (dříve: Value Engineering Services)
Izos	Vědecko technologický park
Jan Špilar - Ryby-drůbež	Velkoobchod Bárta Pavel
JTEKTAutomotive Czech Plzen	Viza Auto CZ
KK Varia	Vltava-Labe-Press
Koželuha - Český truhlář	Welstam
MDS Engineering	Yazaki Wiring Technologies Czech
MBtech Bohemia (dříve Mercedes-Benz Engineering)	ZAT Easy Control Systems

Zdroj: UKR, 2010a

Příloha č. 2: Letecký snímek MIP Plzeň Borská Pole

Zdroj: UKR, 2010a

Příloha č. 3 Schéma MIP Plzeň Borská Pole

Zdroj: UKR, 2010a

Příloha č. 4a: Areál Škoda Plzeň v současnosti

Zdroj: UKR, 2010d

Příloha č. 4b: Areál Škoda Plzeň v současnosti

Zdroj: UKR, 2010d

Příloha č. 5. Budova BCB Development

Zdroj: BCB, 2010